

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा
देवान्सुर्वर्यतो धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता
प्र सुवति तान्। युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सुवे।
सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य
बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत् (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्वं
नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे
अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य
प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः। यः
पार्थिवानि विममे स एतशो रजांसि देवः सविता
महित्वना। देव सवितुः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव (२)

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं
प्र सुव देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितः
सुवर्जितम्। ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्।
बृहद्गायत्रवर्तनि। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्याम्गायत्रेण छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वदभिरसि
नारिः (३)

असि पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर
त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वद्वभिरसि नारिरसि त्वया
वयः सधस्थ आग्निः शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा
छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वद्वस्त आधाय सविता बिभ्रदभिः
हिरण्ययीम्। तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ
भरानुष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वत्॥

इद्यज्ञं प्र सुव नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥ [१]

इमामंगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या।
तया देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती।
प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्मं

परममन्तरिक्षे नाभिः पृथिव्यामधि योनिः। युञ्जथा५
 रासंभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू। अग्निम्भरन्तमस्मयुम्।
 योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमृतये।
 प्रतूर्वन् (५)

एह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
 उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा
 सयुजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्
 ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
 अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु
 सूर्यस्य (६)

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ तंतान। आगत्य
 वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निः सधस्थे महति
 चक्षुषा नि चिंकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा
 त्वम्। भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम् तं वयम्।
 द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षः समुद्रस्ते योनिः।
 विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ (७)

पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्विणोदा

वाजिन्। वयं स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्तं
 उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्वविणोदा वाज्यर्वाकः स लोकः
 सुकृतं पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निं सुवो रुहाणा
 अधि नाकं उत्तमे। अपो देवीरुपं सृजं मधुमतीरयक्ष्मायं
 प्रजाभ्यः। तासां स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः।
 जिघर्मि (८)

अग्निम्मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वा।
 पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नं रभसं
 विदानम्। आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा
 मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे
 तनुवा जर्हृषाणः। परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्या
 न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे। परि त्वाऽग्ने पुरं वयं
 विप्रं सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारम्भङ्गुरावतः।
 त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं
 वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतूर्वन्सूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विंशतिश्रं॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां

पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खंनामि। ज्योतिष्मन्तं
 त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्यो-
 ऽहिंसन्तं पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खंनामि।
 अपां पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्।
 वर्धमानम्मह आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व।
 शर्म च स्थः (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
 वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथा सुवर्विदा समीची
 उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्।
 पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने।
 त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः।
 तमु त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे (११)

अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा
 समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजय रणेरणे। सीद होताः
 स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञ सुकृतस्य योनौ।
 देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि
 होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा असदथ्सुदक्षः।

अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भुरः शुचिजिह्वो अग्निः। स॥
सीदस्व महा॥ असि शोचस्व (१२)

देववीतमः। वि धूममग्ने अरुषम्मियेध्य सृज प्रशस्त
दर्शतम्। जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने अह्ना॥ हितो हितेष्वरूपो
वनेषु। दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा
यजीयान्॥ (१३)

स्थ ईधे शोचस्व सप्तविंशतिश्च॥ [३]

सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्।
देवानां यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यम्।
सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः सुवः। वासो अग्ने
विश्वरूप॥ सं व्ययस्व विभावसो। उदु तिष्ठ स्वध्वरावा
नो देव्या कृपा। दृशे च भासा बृहता सुशुक्निराग्ने याहि
सुशस्तिभिः। (१४)

ऊर्ध्व ऊ षु ण ऊतये तिष्ठा देवो न संविता। ऊर्ध्वो
वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्विर्विह्वयामहे। स जातो
गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु। चित्रः शिशुः
परि तमा॥स्यक्तः प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वाः। स्थिरो

भ॒व वी॒ङ्मङ्ग॑ आ॒शु॒र्भ॒व वा॒ज्य॑र्व॒न् । पृ॒थु॒र्भ॒व सु॒ष॒द॒स्त्व॒म॒ग्नेः
पु॒री॒ष॒वा॒ह॒नः॑ । शि॒वो भ॑व (१५)

प्र॒जा॒भ्यो मा॒नु॒षी॒भ्य॒स्त्व॒म॒ङ्गि॒रः॑ । मा द्या॒वा॒पृ॒थि॒वी
अ॒भि शू॑शु॒चो मा॒न्तरि॑क्षं॒ मा व॒न॒स्प॒तीन् । प्रै॒तु वा॒जी
क॒नि॒क्र॒द॒न्ना॒न॒द॒द्रा॒स॒भः॑ प॒त्वा । भ॒र॒न्ना॒ग्नि॒म्पु॒री॒ष्यं मा पा॒द्यायु॑षः
पु॒रा । रा॒स॒भो वा॒ क॒नि॒क्र॒द॒त्सु॒यु॒क्तो वृ॒षणा॒ रथे॑ । स
वा॒म॒ग्नि॒म्पु॒री॒ष्यं मा॒शु॒र्दू॒तो व॑हा॒दितः॑ । वृ॒षा॒ग्निं वृ॒षण॑म्भ॒र॒न्नापां॑
ग॒र्भं॑ समु॒द्रि॒यम् । अ॒ग्न आ या॑हि (१६)

वी॒तय॑ ऋ॒तं स॒त्यम् । ओष॑धयः॒ प्रति॑ गृ॒ही॒ता॒ग्नि॒मे॒तं
शि॒व॒मा॒य॒न्त॑म॒भ्य॒त्र यु॒ष्मान् । व्य॒स्य॒न्वि॒श्वा अ॒म॒ती॒र॒रा॒ती॒र्नि॒षी॒द॒न्तो
अ॒पं दु॒र्म॒तिं॑ ह॒नत् । ओष॑धयः॒ प्रति॑ मो॒द॒ध्व॒मे॒न॒म्पु॒ष्पा॒वतीः
सु॒पि॒प्प॒लाः । अ॒यं वो॒ ग॒र्भं॑ ऋ॒त्वियः॑ प्र॒त्नं॑ स॒ध॒स्थ॒मा॒स॒दत् ॥ (१७)

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षड्रिंशच्च॥ [४]

वि पा॒ज॒सा पृ॒थु॒ना शो॑शु॒चानो॒ बा॒ध॒स्व द्वि॒षो र॒क्ष॒सो
अ॒मी॒वाः । सु॒श॒र्म॒णो बृ॒ह॒तः श॒र्म॒णि स्या॒म॒ग्ने॒र॒हं॑ सु॒ह॒वं॒स्य
प्र॒णी॒तौ । आ॒पो हि॒ ष्ठा म॑यो॒भुव॑स्ता न॒ ऊ॒र्जे द॑धात॒न । म॒हे
र॒णाय॑ चक्ष॒से । यो वः॑ शि॒व॒त॒मो र॒स॒स्त॒स्य॑ भा॒ज॒य॒ते॒ह नः॑ ।

उ॒श॒ती॒रि॒व मा॒तरः॑। तस्मा॒ अरं॑ ग॒माम वो॒ यस्य॒ क्षया॑य॒
जिन्व॑थ। आपो॑ ज॒नय॑था च नः। मि॒त्रः (१८)

स॒ꣳसृ॒ज्यं पृ॒थि॒वीम्भूमिं॑ च॒ ज्योति॑षा स॒ह। सु॒जातं॑
जा॒तवे॑दसम॒ग्निं वै॑श्वान॒रं वि॒भुम्। अ॒य॒क्ष्माय॑ त्वा स॒ꣳ सृ॑जामि
प्र॒जाभ्यः॑। वि॒श्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः स॒ꣳ सृ॑ज॒न्त्वानु॑ष्टु॒भेन॒
छन्द॑साङ्गि॒रस्वत्। रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृ॒थि॒वीम्बृ॒हज्योतिः॑
समी॑धिरे। तेषां॑ भा॒नुरज॑स्र इच्छु॒क्रो दे॒वेषु॑ रोचते। स॒ꣳसृष्टां॑
वसु॑भी रु॒द्रैर्धी॑रैः कर्म॒ण्या॑म्मृद॒म्। हस्ता॑भ्याम्मृ॒द्धीं कृ॒त्वा
सि॒नीवा॒ली क॑रोतु (१९)

ताम्। सि॒नीवा॒ली सु॑क॒पर्दा सु॑कुरी॒रा स्वौप॑शा। सा
तुभ्य॑मदिते मह॒ ओखां॑ द॒धातु॑ हस्त॑योः। उ॒खां क॑रोतु श॒क्त्या॑
बा॒हुभ्या॑मदि॒तिर्धिया॑। मा॒ता पु॒त्रं यथो॑पस्थे सा॒ग्निम्बि॑भर्तु
गर्भ॑ आ। म॒खस्य॑ शिरो॑ऽसि य॒ज्ञस्य॑ पदे स्थः॑। वस॑वस्त्वा
कृ॒ण्वन्तु॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वत्पृ॑थि॒व्यसि॑ रु॒द्रास्त्वा
कृ॒ण्वन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद॑न्तरि॒क्षमसि॑ (२०)

आ॒दि॒त्यास्त्वा॑ कृ॒ण्वन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद्वो॑रसि॒
वि॒श्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः कृ॒ण्वन्त्वानु॑ष्टु॒भेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वदि॑शो-

ऽसि ध्रुवासि धारया मयि प्रजा९ रायस्पोषं गौपत्य९
 सुवीर्य९ सजातान् यजमानायादित्यै रास्त्रास्यदितिस्ते
 बिलं गृह्णातु पाङ्केन छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा
 महीमुखाम्मुन्मयीं योनिमग्नये। ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छददितिः
 श्रपयानिति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥ [५]

वसंवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
 धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु
 जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
 धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णु
 धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी
 विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां
 त्वा पत्नीः (२२)

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
 धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे-
 ऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः
 पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा

दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽङ्गि॒रस्व॑त्पंचन्तू॒खे।
मित्रे॑तामु॒खाम्प॑चैषा मा भेदि। एतां ते परि॑ ददा॒म्यभि॑त्यै।
अ॒भीमाम् (२३)

म॒हिना दि॒वम्मि॒त्रो ब॑भूव स॒प्रथाः॑। उ॒त श्रव॑सा
पृथि॒वीम्। मि॒त्रस्य॑ च॒र्षणी॑धृतः श्रवो॑ दे॒वस्य॑ सान॒सिम्।
द्यु॒म्नं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्। दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोद्व॑पतु सुपा॒णिः
स्व॑ङ्गुरिः। सु॒बा॒हुरु॒त श॑क्त्या॑। अप॑द्यमाना पृथि॒व्याशा॑
दिश॑ आ पृ॒ण। उत्ति॑ष्ठ बृ॒हती॑ भवो॒र्ध्वा ति॑ष्ठ ध्रु॒वा त्वम्।
वस॑व॒स्त्वाच्छृ॑न्दन्तु गाय॒त्रेण॑ छ॒न्दसा॑ङ्गि॒रस्व॑द्रु॒द्रास्त्वा
च्छृ॑न्दन्तु त्रैष्टु॒भेन॑ छ॒न्दसा॑ङ्गि॒रस्व॑दा॒दित्या॑स्त्वाच्छृ॑न्दन्तु
जाग॑तेन॒ छ॒न्दसा॑ङ्गि॒रस्व॑द्वि॒श्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒रा
आच्छृ॑न्दन्त्वानु॑ष्टु॒भेन॑ छ॒न्दसा॑ङ्गि॒रस्व॑त्॥ (२४)

पत्नीरि॒मा॑ रु॒द्रास्त्वाच्छृ॑न्दन्त्वेका॒न्नवि॑शतिश्च॑॥ [६]

समा॑स्त्वा॒ग्न ऋ॒तवो॑ वर्धयन्तु संव॑त्स॒रा ऋ॒षयो॑ यानि॑
स॒त्या। सं दि॒व्येन॑ दी॒दिहि॑ रोच॒नेन॑ वि॒श्वा आ भा॑हि प्र॒दिशः॑
पृथि॒व्याः। सं चे॒ध्यस्वा॑ग्रे प्र च॑ बोधयैन॒मुच॑ तिष्ठ म॒हते॑
सौभ॑गाय। मा च॑ रिषदुप॒स॒त्ता ते॑ अ॒ग्रे ब्र॒ह्माण॑स्ते य॒शसः॑

सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (२५)

सुव॑रणे भवा नः। सु॒प॒त्र॒हा नो॑ अ॒भिमा॑ति॒जिच्च॒ स्वे गये॑
जागृ॑ह्यप्रयुच्छन्। इ॒हैवाग्ने॒ अधि॑ धारया रु॒यिं मा॒ त्वा नि
क्र॑न्पूर्व॒चितो॑ नि॒कारि॑णः। क्ष॒त्रम॑ग्ने सु॒यम॑मस्तु तुभ्य॑मुप॒स॒त्ता
व॑र्धतां ते अ॒निष्ट॑तः। क्ष॒त्रेणा॑ग्ने स्वायुः स॑ र॒भस्व॑ मि॒त्रेणा॑ग्ने
मि॒त्र॒धेये॑ यतस्व। स॒जा॒ताना॑म्मध्यम॒स्था ए॑धि रा॒ज्ञाम॑ग्ने
वि॒ह्व्यो दी॑दिहीह। अ॒ति (२६)

निहो अति॒ स्निधो॑ऽत्यचि॑त्ति॒मत्य॑रा॒तिम॑ग्ने। विश्वा ह्यग्ने
दु॒रि॒ता सह॑स्वा॒थास्म॑भ्य॑ सह॒वीरा॑ रु॒यिं दाः॑। अ॒ना॒धृ॒ष्यो
जा॒तवे॑दा अ॒निष्ट॑तो वि॒राड॑ग्ने क्ष॒त्रभृ॑दी॒दिही॑ह। विश्वा आशाः
प्रमु॑ञ्चन्मानु॒षीर्भियः॑ शि॒वाभि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो वृ॒धे। बृ॒हस्प॑ते
स॒वित॑र्बो॒धये॑न॒ स॑ शि॒तं चि॒त्सन्त॑रा॒ स॑ शि॒शाधि॑।
व॒र्धये॑नम्मह॒ते सौ॑भ॒गाय॑ (२७)

विश्वं ए॒न॒मनु॑ मदन्तु दे॒वाः। अ॒मु॒त्रभू॒यादध॑ यद्य॒मस्य॑
बृ॒हस्प॑ते अ॒भि॒शस्ते॑रमु॒ञ्चः। प्र॒त्यौ॒हता॑म॒श्विना॑ मृ॒त्युम॑स्माद्दे॒वाना॑म
भि॒षजा॑ श॒चीभिः॑। उ॒द्वयं॑ तम॑स॒स्परि॑ पश्य॑न्तो॒ ज्योति॑रुत्त॒रम्।
दे॒वं दे॒व॒त्रा सूर्य॑म॒गन्म॑ ज्योति॑रुत्त॒मम्॥ (२८)

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधौ भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीः प्यग्नेः।
द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो
देवेषु देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे
प्रीणानो नराशंसो अग्ने। सुकृद्देवः संविता विश्ववारः।
अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निः सुचो
अध्वरेषु प्रयत्सु। स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः (२९)

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो
देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना
पत्यमानाः। ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ताः।
इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नो-
ऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्। तिस्रो
देवीर्बर्हिरेदः सदन्तिवडा सरस्वती (३०)

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा
सुवीरम्। रायस्पोषं विष्यतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽव सृजा
रराणस्त्मना देवेषु। अग्निर्हव्यः शमिता सूदयाति। अग्ने
स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं

जुषन्ताम्। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं
आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्याम् (३१)

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः
कस्मै देवाय हविषा विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं
उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः
कस्मै देवाय हविषा विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य
समुद्रः रसया सह (३२)

आहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा
विधेम। यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेताम्मनसा
रेजमाने। यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा
विधेम। येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन
नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा
विधेम। आपो ह यन्महतीर्विश्वम् (३३)

आयन्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां
निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो
महिना पर्यपश्यद्वक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि

देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ (३४)

अग्नेः स सरस्वती द्यां सह विश्वञ्चतुस्त्रिHशश्च॥ [८]

आकूतिमग्निमप्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निमप्रयुजः
स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निमप्रयुजः स्वाहा वाचो
विधृतिमग्निमप्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये
वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सुख्यं विश्वे
राय इषुष्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा
सु रिषो दृहस्व वीडयस्व सु। अम्बं धृष्णु वीरयस्व (३५)

अग्निश्चेदं करिष्यथः। दृहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय
आसुरी माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु
हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा
मा भेदि। एतान्ते परि ददाम्यभित्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः
प्रबो होता वरेण्यः। सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि
संवतोऽवरां अभ्या (३६)

तरा यत्राहमस्मि तां अंवा परमस्याः परावतो
रोहिदंश्च इहा गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा
मृधः। सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि

विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्या५
 शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरंगे रुचा त्वमुखायै सदने स्वे।
 तस्यास्त्व५ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो भूत्वा
 मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः
 स्वां योनिमिहासदः॥ (३७)

वीरयस्वा तपन्वि५शतिश्च॥ [९]

यदग्रे यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु
 तुभ्यमिद्धृतं तज्जुषस्व यविष्य। यदत्युपजिहिंका यद्वम्रो
 अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्य।
 रात्रि५रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै।
 रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्रे मा ते प्रतिवेशा रिषाम।
 नाभा (३८)

पृथिव्याः समिधानमग्नि५ रायस्पोषाय बृहते
 हवामहे। इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु
 सासहिम्। याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा
 उता ये स्तेना ये च तस्कंरास्ताऽस्ते अग्रेऽपि
 दधाम्यास्ये। दऽष्टाभ्याम्मलिमूञ्जम्यैस्तस्कंरा५ उता।

हनू॑भ्या॒ऽस्ते॒ना॒न्म॑ग॒व॒स्ता॒ऽस्त्वं खा॑द॒ सु॒खा॑दि॒तान्। ये जने॑षु
म॒लि॒म्ल॑वः स्ते॒नास॒स्तस्के॑रा॒ वने॑। ये (३९)

कक्षे॑ष्व॒घाय॑व॒स्ता॒ऽस्ते द॑धामि॒ जम्भ॑योः। यो
अ॒स्मभ्य॑म॒राती॒याद्य॑श्च॒ नो द्वे॑ष॒ते जने॑ः। नि॒न्दा॒द्यो अ॒स्मान्
दि॒प्सा॑च्च॒ सर्वं॑ त॒म्मस्म॑सा॒ कुरु॑। स॒शितं॑ मे॒ ब्रह्म॑
स॒शितं॑ वी॒र्यं॑ ब॒लम्। स॒शितं॑ क्ष॒त्रं जि॒ष्णु य॒स्याह॑मस्मि॒
पु॒रोहि॑तः। उ॒दैषा॑म्बा॒हू अ॑ति॒रमु॒द्वर्च॑ उ॒दू ब॒लम्। क्षि॒णोमि॒
ब्रह्म॑णा॒मित्रा॑नु॒न्नयामि॑ (४०)

स्वा॒ऽअ॒हम्। दृ॒शा॒नो रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौ॒र्दुर्म॑रु॒षमा॑युः श्रि॒ये
रु॒चा॒नः। अ॒ग्नि॒र॒मृतो॑ अ॒भव॑द्वयो॒भिर्य॑दे॒नं द्यौ॑र॒ज॒नय॑त्सु॒रेताः॑।
वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्र॒ति मु॑ञ्च॒ते क॒विः प्रा॑सा॒वी॒द्भद्रं॑ द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑।
वि ना॒कम॑ख्य॒त्सवि॑ता वरे॒ण्योऽनु॑ प्र॒याणं॑मु॒षसो॑ वि रा॒जति॑।
न॒क्तो॒षासा॑ स॒मन॑सा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते शि॒शुमे॑क॒ऽसमी॑ची।
द्या॒वा क्षा॑मा॒ रु॒क्मः (४१)

अ॒न्तर्वि॑ भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दाः। सु॒पर्णो॑-
ऽसि॒ ग॒रु॒त्मात्रि॑वृ॒त्ते शि॒रो गाय॑त्रं चक्षुः॒ स्तोमं॑ आ॒त्मा
सा॒मं ते त॒नूर्वा॑मदे॒व्यम्बृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒रे प॒क्षौ य॑ज्ञाय॒ज्ञिय॑म्पु॒च्छं

छन्दा॒ऽस्यङ्गा॑नि धिष्णि॑याः श॒फा यजू॑ऽषि॒ नाम॑। सु॒पर्णो॑ऽसि
ग॒रुत्मा॒न्दिवं॑ गच्छ॒ सुवः॑ पत॥ (४२)

नाभा॒ वने॒ येन॑ यामि॒ क्षामा॑ रु॒क्मो॑ऽष्टात्रि॑ऽशच्च॥ [१०]

अ॒ग्रे यं य॒ज्ञम॑ध्व॒रं वि॒श्वतः॑ परि॒भूर॑सि। स इ॒द्वेवेषु॑
गच्छ॑ति। सोम॒ यास्ते॑ म॒योभुव॑ ऊ॒तयः॑ सन्ति॑ दा॒शुषे॑।
ताभि॑र्नोऽवि॒ता भ॑व। अ॒ग्निर्मूर्धा॑ भुवः॑। त्वं नः॑ सोम॒ या
ते धा॑मा॒नि। तथ्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्य॒म्भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒
यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्। अचि॑त्ती॒ यच्च॑कृ॒मा दैव्ये॑ जने॑ दी॒नैर्दक्षैः॑
प्रभू॑ती पू॒रुष॒त्वता॑। (४३)

दे॒वेषु॑ च सवि॒तर्मानु॑षेषु च॒ त्वं नो॒ अत्र॑ सुव॒ताद॒नाग॑सः।
चो॒दयि॑त्री सूनृ॒तानां॑ चे॒तन्ती॑ सुमती॒नाम्। य॒ज्ञं द॑धे॒ सर॑स्वती।
पावी॑रवी क॒न्या चि॒त्रायुः॑ सर॑स्वती वी॒रप॑त्नी॒ धियं॑ धात्।
ग्राभि॑रच्छि॒द्रं श॒रणं स॒जोषा॑ दुरा॒धर्षं॑ गृण॒ते शर्म॑ य॒सत्।
पूषा॑ गा अ॒न्वेतु॑ नः॒ पूषा॑ र॒क्षत्व॑र्वतः। पूषा॑ वाजं॒ सनो॑तु
नः। शु॒क्रं ते॑ अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते॑ अ॒न्यत् (४४)

विषु॑रूपे॒ अह॑नी॒ द्यौरि॑वासि। वि॒श्वा हि मा॒या

अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त
स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरु रुरु चक्रिरे सदः।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणम्मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये।
प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम्। ये
सहांसि सहसा सहन्ते (४५)

रेजते अग्ने पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः।
द्यावा नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु
यच्छताम्। प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदने
ऋतस्य। आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातम्महि
वां वरूथम्। अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्।
हव्या देवेषु नो दधत्। स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः।
अग्निर्धिया समृण्वति। शं नो भवन्तु वाजेवाजे॥ (४६)

पूरुषत्वतां यजतन्ते अन्यत्सहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥ [११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्तपतेऽपेतं समितं या जाता मा नो हिंसीद्धुवा-
ऽस्यादित्यङ्गर्भमिन्द्राग्नी रोचनैकादश॥ [१२]

विष्णोरस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिर्होत्रा अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि
स त्वन्नो अग्ने॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गांयत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशास्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेहिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासाम्पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्मिन्त्रया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमम् (३)

वि मध्यमं श्रथाया अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो अदितये स्याम। आ त्वाहारपमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविंचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्टमधि श्रया अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्भान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्याः (४)

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरंगे रुचा त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वं हरसा तपज्ञातवेदः शिवो भव। शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्धोमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतम्बुहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्याः शुचिषथोडंश च॥[१]

दिवस्परिं प्रथमं जज्ञे अग्निस्मद्वितीयं परिं जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा
अजस्रमिन्धानं एनं जरते स्वाधीः। विद्वा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सदा
विभृतं पुरुत्रा। विद्वा ते नाम परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थे। समुद्रे त्वा
नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयं त्वा (६)

रजंसि तस्थिवांसमृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः
क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः।
उशिक्षावको अरतिः सुमेधा मतेष्वग्निर्मृतो निधायि। इयति धूममरुपम्भरिभ्रदुच्छुकेण
शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (७)

रोदसी अपृणाञ्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च।
श्रीणामुदारो धरुणो रयीणाम्मनीषाणाम्प्रार्पणः सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु
राजा वि भात्यग्रं उपसांमिधानः। यस्ते अद्य कृणवंद्ब्रशोचेऽपूपं देव घृतवंतमग्ने। प्र
तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युमं देवभक्तं यविष्ठ। आ (८)

तम्भज सौश्रवसेष्वग्र उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने। प्रियः सूर्ये प्रियो अग्रा
भवात्युजातेनं भिनददुञ्जनिवैः। त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि।
त्वया सह द्रविणमिच्छमाना ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि वब्रुः। दृशानो रुक्म उर्व्या
व्यंदौर्दुर्मरुमायुः श्रिये रुचानः। अग्निर्मृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ (९)

तृतीयं त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि
द्विपदे चतुष्पदे। उदुं त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः
सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्विभानुभिर्भासन्मा
हिंसीस्तनुवां प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्। आ (१०)

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः।
अभि यः पूरुम् पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः
प्रति गृहीतु भस्मैतथस्योने कृणुध्वं सुरभावुं लोके। तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीमतिव
पुत्रम्बिभृता स्वैनम्। अप्सवग्ने सधिष्ठव (११)

सौषधीरनुं रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम्।
गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्रे गर्भो अपामसि। प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्रे।
सः सृज्य मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्रे। शेषं
मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्याः शिवतमः। पुनरूर्जा (१२)

नि वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्रे पिन्वस्व
धारया। विश्वप्सिन्धया विश्वतस्परि। पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धताम्पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ
यज्ञैः। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व सत्याः संतु यजमानस्य कामाः। बोधा नो अस्य
वचंसो यविष्ठ मर्हिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते
तनुव वन्दे अग्रे। स बोधि सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषांसि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥ [३]

अपैत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अदादिदं यमो-
ऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमम् पितरो लोकमस्मै। अग्नेर्भस्मास्यग्रेः पुरीषमसि संज्ञानमसि
कामधरणम्मयि ते कामधरणम्भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः।
आत्मा वो अस्तु (१४)

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयः सो अग्निर्यस्मिन्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे
वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिः ससवान्धसन्धस्तूयसे जातवेदः। अग्रे दिवो
अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाः ऊचिषे धिणिष्या ये। याः परस्ताद्रोचने सूर्यस्य
याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः। अग्रे यत्तै दिवि वचः पृथिव्यां यदोषधीषु (१५)

अप्सु वा यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्ध त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो
अग्रयः प्रावणेभिः सजोषसः। जुषन्ताः हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः। इडांमग्रे पुरुदः सः
सनि गोः शश्वत्तमः हवमानाय साध। स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावाग्रे सा तै सुमतिर्भूत्वस्मे।
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्न (१६)

अग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्। चिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकं पृण छिद्रं पृणार्थो सीद शिवा त्वम्।
इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीपदन्। ता अस्य सृददोहसः सोमः श्रीणन्ति

पृथयः। जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वारोचने दिवः॥ (१७)

अस्त्वोपधीषु जानन्नष्टाचत्वारिंशच्च॥ [४]

समित्५ सं कल्पेथा५ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ। इषमूर्जमभि संवसानौ सं
वाम्मना५सि सं व्रता समु चित्तान्याकरम्। अग्रे पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इषमूर्जं
यजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्रे रयिमान्युष्टिमा५ असि। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां
योनिमिहासदः। भवतं नः समनसौ समोकसौ (१८)

अरेपसौ। मा यज्ञ५ हि५सिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः।
मातेवं पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्नि५ स्वे योनावभारुखा। तां विश्वेदेवैरुक्तुभिः संविदानः
प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु। यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तन्नः पर्षदति
द्विषोऽग्रे वैश्वानर स्वाहा। नमः सु ते निरुक्ते विश्वरूपे (१९)

अयस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्यां संविदानोत्तमं नाकमधि रोहयेमम्। यत्ते
देवी निरुक्तेति। बबन्ध दामं ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्वि प्याम्यायुषो न मध्यादथा
जीवः पितुमद्धि प्रमुक्तः। यस्यास्ते अस्याः क्रूर आसञ्जुहोम्येषाम्बन्धानामवसर्जनाय।
भूमिरिति त्वा जनां विदुर्निरुक्तेतिः (२०)

इति त्वाहं परि वेद विश्वतः। असुन्वन्तमयंजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि।
अन्यमुस्मदिच्छ सा तं इत्या नमो देवि निरुक्ते तुभ्यमस्तु। देवीमहं निरुक्तेति वन्दमानः
पितेवं पुत्रं दस्ये वचोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति सूरि वि
चष्टे। निवेशनः संगमनो वसूनां विश्वां रूपाभि चष्टे (२१)

शर्चीभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तंस्यौ समरे पंथीनाम्। सं वरत्रा दधातु
निराहावान्कृणोतन। सिश्रामहा अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम्। निष्कृताहावमवट५
सुवरत्र५ सुषेचनम्। उद्रिण५ सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति क्वयौ युगा वि तन्वते
पृथक्। धीरा देवेषु सुम्रया। युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह (२२)

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्थमृण्या पक्कमायत्। लाङ्गलम्पवीरव५
सुशेव५ सुमतिथ्सरु। उदित्कृपति गामविम्प्रफूर्व्य च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं
नः फाला वि तुदन्तु भूमि५ शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनम्पर्जन्यो मधुना

पयोभिः शुनांसीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय च।
इन्द्रायाग्नये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वेदेवरनुमता
मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पर्यसा पिबमानास्मान्सीते पर्यसाभ्याववृथ्स्व॥ (२३)

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निर्ऋतिरभि चष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥ [५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दामि बभ्रूणामहं शतं धामानि सप्त
च। शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः। अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं
कृता। पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उता। अथा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः।
ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरितु रपः (२४)

चातयमानाः। अश्वत्ये वो निषदनम्पुर्णे वो वसतिः कृता। गोभाज इत्किलासथ
यथ्सनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा ओषधीरहस्तं आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति
पुरा जीवगृभो यथा। यदोषधयः संगच्छन्ते राजानः समिताविवा विप्रः स उच्यते
भिषग्रेक्षोहामीवचातनः। निष्कृतिर्नाम वो माताया यूयं स्थ सङ्कृतीः। सराः पतत्रिणीः (२५)

स्थन यदामयति निष्कृता। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावता। ताः सर्वा
ओषधयः संविदाना इदम्मे प्रावता वचः। उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनं
सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष। अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव व्रजमक्रमुः। ओषधयः
प्राच्यवुर्यत् किं च तनुवां रपः। याः (२६)

त आतस्थुरात्मानं या आविदिशुः परुःपरुः। तास्ते यक्ष्मं वि बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिव।
साकं यक्ष्मं प्र पत श्येनेनं किकिदीविना। साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया।
अश्वावतीं सोमवतीमूर्जयन्तीमुदौजसम्। आ विंथि सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये।
याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वहंसः।
याः (२७)

ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तासां त्वमस्युत्तमा प्र णो जीवातवे
सुवा। अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयः परि। यं जीवमश्रवामहै न स रिष्याति पूरुषः।
याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः। इह संगत्य ताः सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्। मा
वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम्। ओषधयः

सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञां। यस्मै कुरोति ब्राह्मणस्तः राजन्यारयामसि॥ (२८)

रपः पतत्रिणीर्या अहंसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥ [६]

मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवः सत्यधर्मा ज्ञानां यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जज्ञानं कस्मै देवाय हविषा विधेम। अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पर्यसा सह। वपां ते अग्निरिषितोऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देव्यो भरामसि। इषमूर्जमहमित आ (२९)

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो महिं भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्य दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षिं सानसिः रयिम्। ऊर्जो नपाज्ञातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धोतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियरिषि भानुना। पुत्रः पितरां विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानम्महिषं विश्वचरषणिमग्निः सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णः सप्रथस्तं त्वा गिरा दैव्यम्मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तः राधसे महे। रातिम्भूगूणामुशिजं कविक्रतुं पृणक्षिं सानसिम् (३१)

रयिम्। चितः स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानसिमेकान्नचत्वारिंशच्च॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह। बृहस्पतिः सविता तन्म आह पुषा माधाभ्युकृतस्य लोके। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषातु। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तत्तं अर्वन्न। अपां पृष्ठमसि योनिर्ग्रेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानम्महः (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म जज्ञानम्रथमम्पुरस्ताद्वि सीमृतः
सुरुचो वेन आवः। स बुध्रिया उपमा अस्य विष्टाः सतश्च योनिमसंतश्च विवः। हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय
हविषा विधेम। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त
होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो
नमः। येऽदो रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो
नमः। या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पती रनु। ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो
नमः॥ (३५)

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥ [८]

ध्रुवासि धरुणास्तुता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र उद्धधीन्मा संपूर्णोऽव्यथमाना
पृथिवी दृह। प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीम्रथस्वतीम्रथोऽसि पृथिव्यसि
भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृह
पृथिवीं मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायौदानाय प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु मद्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीद। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषःपरुषः परि। एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
च। या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम्।
अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः।
सहस्रवीर्या (३७)

असि सा मां जिन्वा मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः
सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिव रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो
वनस्पतिर्मधुमा अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृता नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमम् (३८)

पद र सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्। ध्रुवासि पृथिवि सहस्व पृतन्यतः।
स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्तै अग्ने सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः

सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी
ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। विराट् (३९)

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्। अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो
देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा हि देवहूतमा५ अश्वा५ अग्ने रथीरिव। नि होता
पूर्वः सन्दः। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु
सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च। अग्निज्योतिषा
ज्योतिष्मान्नुको वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे त्वा समिध्वन्वन्ति सरितो न
धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो
मध्यं आसाम्। तस्मिन्त्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते हरयः
सप्त तीरं स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विराट्सप्त तीरं चत्वारि च॥ [९]

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जत्सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्। परि वृद्धिं हरसा माभि
मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः। इमं मा हि५सीर्द्विपादम्पशूना५ सहस्राक्ष मेध आ
चीयमानः। मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य ध्राजिं
वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञान५ संरिरस्य मध्ये। शिशुं नदीना५ हरिमद्रिबुद्धमग्ने मा
हि५सीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हि५सीरेकशफम्पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु।
गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्यमग्निमीडे
पूर्वचितौ नमोभिः। स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हि५सीरदितिं विराजम्। इमं
समुद्रं शतधारमुत्सं व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये। घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा (४३)

हि५सीः परमे व्योमन्। गव्यमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद।
वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञाना५ रजसः परस्मात्। मही५ साहस्रीमसुरस्य
मायामग्ने मा हि५सीः परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचम्पशूनां द्विपदां
चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हि५सीः परमे व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनु (४४)

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो अग्निरग्नेस्तपसोऽधि जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा व्यानद्वमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु। अजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भात्सा वा अपश्यञ्जनितामग्नौ। तया रोहमायन्नप मेध्यास्तया देवा देवतामग्नं आयन्। शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद॥ (४५)

अग्ने मा हिंसीरग्ने मोष्टमारण्यमनु शरभं नवं च॥ [१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वा चेति प्र वीर्यम्। श्रथद्वत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता। प्र चर्षणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च। प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या। मरुतो यस्य हि (४६)

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुंगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्। श्रियसे कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते वाशीमन्त इष्मिणो अभौरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः। अव ते हेड उदुत्तम्। कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता। (४७)

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून। आसन्निपून् हृथ्वसो मयोभून् य एषाम् भृत्यामृणधत्स जीवात्। अग्ने नया देवानां शं नो भवन्तु वाजैवाजे। अप्सर्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सजायसे पुनः। वृषा सोम द्युमां अंसि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥ (४८)

हि वृता म एकादश च॥ [११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राची ध्रुवक्षितिस्त्र्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागोऽस्येकयेयमेव सा याग्ने जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥ [१२] अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता पद्विंशत्॥ 36॥ अपां त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अपां त्वेमन्थादयाम्यपां त्वोद्भन्थादयाम्यपां त्वा भस्मन्थादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि
सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले सदने सीदापां
क्षये सीदापां सधिषि सीदापां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा
पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो
जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः॥ (१)

योनौ पञ्चदश च॥ _____ [१]

अयम्पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्रियै
गायत्रं गायत्रादुपां शुरुपां शोस्त्रिवृत्त्रिवृतौ रथन्तरं रथन्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो
मानसस्त्रिष्टुग्रीष्मो त्रिष्टुभं ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात् पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज
ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनः (२)

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयम्पञ्चाद्विश्वं चास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाणि चाक्षुषाणि जगती
वार्षी जगत्या ऋक्षममृक्षमाच्छुक्रः शुक्राथ्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वमित्र
ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यं इदमुत्तराथ्सुवस्तस्य श्रोत्रं सौव
शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्छारद्वानुष्टुभः स्वारं स्वारात्मन्थी मन्थिनं एकविंश एकविंशाद्वैराजं
वैराजाज्जमदग्निरऋषिः प्रजापतिगृहीतया (३)

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती हैमन्तो
वाच्यायनः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्तौ निधनं वन्निधनं वत आग्रयण आग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ
त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते शाक्ररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया
वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः॥ (४)

त्वया मनो जमदग्निरऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च॥ _____ [२]

प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथस्तोमः स उ

पञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानङ्ग ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्नेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः सनातन ऋषिः प्रतीची दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विद् (५)

द्रविणः सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिंशो वयो द्वापुरोऽयानाम्पश्चाद्वातो वातोऽह्मून् ऋषिरुदीची दिशाः शरदृतूनामित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स उ त्रिणवर्तनिस्तुर्यवाङ्मय आस्कन्दोऽयानामुत्तराद्वातो वातः प्रल ऋषिरूर्ध्वा दिशाः हेमन्तशिशिवावृतूनाम्बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाद्वायोऽभिभूरयानां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्स्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायांस्मिन्कर्मन्स्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विदंष्टवाङ्मयोऽष्टाविंशतिश्च॥ [३]

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या। उख्यस्य केतुम्रथमम्पुरस्तादश्विनोऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा। स्वासस्था तनुवा सं विंशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनोऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती वयोधा रयि नो वर्ध बहुलः सुवीरम्। (७)

अपामंति दुर्मतिम्बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनोऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। अग्नेः पुरीषमसि देवयानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः। स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनोऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी दिशामधिपत्नी भुवनानाम्। (८)

ऊर्मिर्द्रप्सो अपामंसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनोऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। सजूरऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजू रुद्रैः सजूरदित्यैः सजूर्विश्वेदेवैः सजूदेवैः सजूदेवैर्वयोनाधेरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनोऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्म उर्या वि भाहि श्रोत्रं मे श्लोकयापस्पिन्यौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो वृष्टिमेरय॥ (९)

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥ [४]

अविर्वयस्त्रिष्टुप्छन्दो दित्युवाङ्गयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवृत्तो वयं
 उष्णिहा छन्दस्तुर्युवाङ्गयोऽनुष्टुप्छन्दः पष्ठवाङ्गयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द
 ऋषभो वयः ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनुङ्गान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो वयो
 विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः
 सिंहो वयश्छुदिश्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयंदं छन्दो विश्वकर्मा
 वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥ (१०)

पुरुषो वयः पङ्क्तिंशतिश्च॥ [५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृहंतं युवम्। पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च
 वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्भास्वतीं
 सूरिमतीमा या द्याम्भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृहान्तरिक्षं मा
 हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानार्योदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुस्त्वाभि पातु मह्या
 स्वस्त्या छुर्दिषां (११)

शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद। राज्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा
 दिख्सम्राडसि प्रतीची दिखस्वराडस्युदीची दिगधिपत्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणं मे
 पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि मनो मे जिन्व वाचं
 मे पिन्वात्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ॥ (१२)

छुर्दिषां पिन्व पद्व॥ [६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्त्रीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्द उष्णिहा छन्दो बृहती
 छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं
 छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो मनुश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं
 छन्दो गोश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निर्देवता (१३)

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवतादित्या देवता
 विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राड्भुवासि
 धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्ये त्वा क्षेमाय त्वा यत्री राड्भुवासि धरणी
 ध्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभिवर्तः संवि॑शो ध्रुवो॑ एकवि॑शो वचो॑ द्वावि॑शः सम्भरणस्त्रयोवि॑शो योनिश्चतुर्वि॑शो गर्भो॑ पञ्चवि॑शः ओजस्त्रि॑णवः क्रतुरेकत्रि॑शः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रि॑शो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रि॑शो नाकः षट्त्रि॑शो विवर्तो॑ऽष्टाचत्वारि॑शो धृत्रश्चतुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सप्तत्रि॑शत्॥ [८]

अग्नेर्भागो॑ऽसि दीक्षाया॑ आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथस्तोम इन्द्रस्य भागो॑ऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतम्पञ्चदशः स्तोमो॑ नृचक्षसां भागो॑ऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः स्तोमो॑ मित्रस्य भागो॑ऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकवि॑शः स्तोमो॑ऽदित्यै भागो॑ऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणवः स्तोमो॑ वसूनां भागो॑ऽसि (१६)

रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पाथस्पृतं चतुर्वि॑शः स्तोमं आदित्यानां भागो॑ऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भो॑ऽसि स्पृताः पञ्चवि॑शः स्तोमो॑ देवस्य सवितुर्भागो॑ऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो॑ यावानाम्भागो॑ऽस्य यावानामाधिपत्यं प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारि॑शः स्तोमं ऋभूणाम्भागो॑ऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यम्भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रि॑शः स्तोमः॥ (१७)

वसूनां भागो॑ऽसि षट्चत्वारि॑शच्च॥ [९]

एकयास्तुवत प्रजा अंधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत् ब्रह्मासृज्यत् ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत् भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत् सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत् पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपतिरासीदेकादशभिरसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत् मासा असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिः (१८)

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत् क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्तदशभिरस्तुवत् पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत् शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकवि॑शत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीन्नयोवि॑शत्यास्तुवत् क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चवि॑शत्यास्तुवतारण्याः पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तवि॑शत्यास्तुवत् द्यावापृथिवी वि (१९)

ऐतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामाधिपत्यमासीन्नवविंशत्यास्तुवत्
वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत् प्रजा असृज्यन्त
यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीन्नयस्त्रिंशतास्तुवत् भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः
परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्॥ (२०)

सं वत्सरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥ [१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा। वधूर्जजान नवगञ्जनित्री
त्रयं एनाम्महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती।
सूर्यपत्नी वि चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा॥ ऋतस्य पन्थामनु तिस्र
आगुस्त्रयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका रक्षत्यूर्जमेका (२१)

व्रतमेका रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्या तुरीया यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती।
गायत्री त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभम्बृहदकं युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं
यत्तासां स्वसृजनयत्पञ्च। तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि ऋतवो
वसानाः॥ त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं केतुम्प्रतिमुञ्चमानाः। (२२)

ऋतूस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्यैछन्दसः परि यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति
मुञ्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या
उपस्थै। एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्युन्व्यसहन्त
देवा हन्तासुराणामभवच्छर्वाभिः। अनानुजामनुजाम्मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्।
भूयासम् (२३)

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त। अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा
आष्ट प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्। भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा
प्र युक्त। पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनान्नीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः पञ्चदशेन
क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्युष्यप्यामेका महिमानम्बिभर्ति। सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु
घर्मस्यैका सवितैका नि यच्छति। या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः
पयस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तरां समाम्। शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाद्विश्वरूपा शबलीरग्निकेतुः।

सुमानमर्थः स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामंजर उप आगाः। ऋतुनाम्पली प्रथमेयमागादह्ना
नेत्री जनित्री प्रजानाम्। एका सती बहुधोषो व्यच्छस्यर्जीर्णा त्वं जरयसि सर्वमन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेका प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकं पत्येकान्नविशतिश्च॥ [११]

अग्ने जातान्म णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व। अस्मे दीदिहि सुमना
अहँडन्तव स्याः शर्मन्निवरूथ उद्वित्। सहसा जातान्म णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो
नुदस्व। अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयः स्याम प्र णुदा नः सपत्नान्। चतुश्चत्वारिंशः
स्तोमो वर्चो द्रविणं पोडशः स्तोम ओजो द्रविणं पृथिव्याः पुरीषमसि (२६)

अप्सो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो
व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो
रथन्तरं छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सृष्टृच्छन्दोऽनुष्टृच्छन्दः
ककुच्छन्दस्त्रिककुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं छन्दः (२७)

पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरो भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः
पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो
विष्पर्धाश्छन्दश्छुदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्गाङ्गं छन्दः॥ (२८)

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१२]

अग्निवृत्राणि जङ्घनद्वविणस्युर्विपन्यया। समिद्धः शुक्र आहुतः॥ त्वं सौमासि
सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः॥ भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दृग्योरस्य
सतो विपुणस्य चारुः। न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥
भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य। (२९)

रुशदृशे ददृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्। सैनानीकेन सुविदत्रो
अस्मे यष्टा देवाः आरयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत
रेवद्दिदीहि। स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देवा यथ्यसीमहि
दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा होतुर्मनुषः (३०)

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजांसि। एवानो अद्य संमना संमानानुशन्नम्

उ॒श॒तो य॑क्षि दे॒वान्॥ अ॒ग्नि॒मी॒डे पु॒रोहि॑तं य॒ज्ञस्य॑ दे॒वमृ॑त्विजम्। हो॒तांर॑ रत्न॒धात॑मम्॥
वृषा॑ सोम द्युमा॑ रं॒सि वृषा॑ दे॒व वृष॑व्रतः। वृषा॑ धर्मा॒णि दधि॑षे॥ सा॒न्त॒प॒ना इ॒दं
ह॒विर्म॑रु॒तस्त॒ज्जु॒ष्ट॒ना यु॒ष्माको॑ती रि॒शाद॑सः॥ यो नो॒ मर्तो॑ वस॒वो दु॑र॒ह्णा॒युस्ति॑रः स॒त्यानि॑
म॒रुतः॑ (३१)

जिघा॑सात्। द्रुहः पाशं प्रति स मु॒चीष्ट॒ तपि॑ष्ठेन॒ तप॑सा ह॒न्त॒ना तम्। स॒व॒त्स॒रीणां
म॒रुतः॑ स्व॒र्का उ॑रु॒क्षयाः॑ स॒र्गणा॑ मानु॒षेषु॑। ते॒ऽस्म॒त्पाशा॑न्म॒ मुञ्च॑न्त्व॒रं॒हंसः॑ सा॒न्त॒प॒ना
म॒दि॒रा मा॑दयि॒ष्णवः॑। पि॒प्री॒हि दे॒वा उ॑श॒तो य॑विष्ठ वि॒द्वा र॒तू र॒क्तु॑पते यजे॒ह। ये
दै॒व्या ऋ॒त्विज॑स्तेभि॒रग्ने॑ त्व॒ होत॑ृ॒णाम॒स्याय॑जिष्ठः। अ॒ग्ने यद॑द्य वि॒शो अ॑ध्व॒रस्य॑ होतः
पाव॑क (३२)

शो॒चे वे॒ष्ट्व र॑ हि यज्वा॑। ऋ॒ता य॑जासि म॒हिना॑ वि यद॒दूर॑ह॒व्या व॑ह यविष्ठ॒ या ते
अ॒द्या। अ॒ग्निना॑ र॒यिम॑श्रव॒त्पोष॑मे॒व दि॒वेदि॑वे। यश॑सं वी॒रव॑त्तमम्॥ ग॒य॒स्फा॒नो अ॒मीव॑हा
व॑सु॒वित्पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः। सु॒मित्रः॑ सोम नो भ॒व। गृ॒हमे॑धास॒ आ ग॑त॒ मरु॑तो॒ माप॑ भूत॒न।
प्र॒मुञ्च॑न्तो नो अ॒रं॒हंसः॑। पूर्॒वोभि॑र॒हि द॑दाशि॒म श॑र॒द्धिर्म॑रुतो व॒यम्। म॒होभिः॑ (३३)

च॒र॒ष्णीना॑म्। प्र बु॒ध्रिया॑ ईर॒ते वो॒ महा॑रं॒सि प्र॒ णा॒मा॒नि प्र॑य॒ज्यव॑स्ति॒रध्व॑म्।
स॒ह॒स्रि॒यं द॒म्य॑म्भा॒गमे॑तं गृ॒हमे॑धी॒र्यम॑रुतो जुषध्वम्। उ॒प॒ यमे॑ति॒ युव॑तिः सु॒दक्ष॑ दोषा
व॒स्तोर्ह॒विष्म॑ती घृ॒ताची॑। उ॒प॒ स्वै॒नम॑र॒मति॑र्वसू॒युः। इ॒मो अ॑ग्ने वी॒तत॑मानि ह॒व्याज॑स्रो
व॒क्षि दे॒वता॑ति॒मच्छ॑। प्र॒ति न ई॑र॒ सु॒रभी॑णि॒ विय॑न्तु। क्री॒ड वः॑ श॒र्धो मा॑रु॒तम॑न॒र्वाण॑ र॒थे शु॑भम्। (३४)

क॒णा अ॒भि प्र॑ गा॒य॒त। अ॒त्या॒सो न॒ ये म॑रुतः स्व॒ञ्चो य॑क्षदृ॒शो न॒ शु॒भय॑न्त॒ मर्याः॑।
ते ह॑र्ये॒ष्टाः शि॑श॒वो न॒ शु॒भ्रा व॑त्सा॒सो न॒ प्र॑क्री॒डिनः॑ प॒योधाः॑। प्रै॒षाम॑ज्मे॒षु वि॑थुरे॒वं रे॒जते॑
भू॒मि॒र्यामै॑षु यद्व॒ यु॒ञ्जते॑ शु॒भे। ते क्री॒डयो॑ धु॒नयो॑ भ्राज॑दृष्ट॒यः स्व॒यं म॑हि॒त्वं प॑न॒यन्त॑
धू॒तयः॑। उ॒प॒हृ॒रेषु॑ यदचि॒ध्वं य॒यि व॑यं इ॒व म॑रुतः के॒न (३५)

चि॒त्प॒था। श्रो॑त॒न्ति को॒शा उ॒प वो॒ रथे॑ष्वा घृ॒तमु॑क्ष॒ता म॑धु॒वर्ण॑म॒र्चते॑। अ॒ग्नि॒मा॒ग्निं
ह॒वीम॑भिः सदा ह॒वन्त॑ वि॒श॒पति॑म्। ह॒व्य॒वाहं॑ प॒रुप्रि॑यम्। त॒ रं हि॑ श॒श्वन्त॑ ई॒डते॑ सू॒चा दे॒वं
घृ॒त॒श्चु॒ता। अ॒ग्निं ह॒व्याय॑ वोढ॑वे। इ॒न्द्रा॒ग्नी रो॑च॒ना दि॒वः श्र॑थं॒द्वृत्र॑मि॒न्द्रं वो॒ वि॒श्व॒त॒स्प॒रीन्द्रं॑

नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन॥ (३६)

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक महोभी रथेशुभं केन षट्त्वारिंशच्च॥ [१३]

रश्मिरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निर्मूर्धन्द्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्भूयस्कृदस्यग्निना विश्वापाद्वजापतिर्मनसा कृत्तिका मधुश्च समिद्विशान्द्रादंश॥ [१४] रश्मिरसि प्रति धेनुमसि स्तनयितुसनिरस्यादित्यानां सप्तत्रिंशत्॥ ३७॥ रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व संधिरस्यन्तरिक्षाय त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यहे त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै त्वा रात्रिं जिन्वोशिगंसि (१)

वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राञ्जिन्व सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्याञ्जिन्वौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितॄञ्जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय (२)

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व स॒स॒र्पोऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि स॒रो॒होऽसि नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वर्षश्रिरसि वस्यष्टिरसि॥ (३)

उशिगंसि प्राणाय त्रिचत्वारिंशच्च॥ [१]

राज्यसि प्राची दिग्वसंवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निरहेतीनाम्प्रतिधृता त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयथस्तन्नातु रथन्तरं सामं प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा दिग्युद्रास्तं देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनाम्प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयत्वा

प्रउंगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम् प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि प्रतीची दिक् (४)

आदित्यास्तै देवा अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधृता संसदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम् प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युर्दीची दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनाम्प्रतिधृतेकविंशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु निर्वैवल्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु वैराजः साम् प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयः (५)

बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः शाक्ररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहज्या चाप्सरसौ दृक्लवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयम्श्चाद्विश्वव्यास्तस्य रथप्रोतश्चासंमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रमोचन्ती च (७)

अनुमोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथस्यद्वसुस्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य ताक्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ विद्युद्धेतिर्वस्फूर्जन्महेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (८)

द्विष्णो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा सदाने सादयाम्यवंतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं विभूमतीम्प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृह दिवं मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु मृह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद। प्रोथदश्चो न यवंसे अविष्यन् यदा मृहः संवरणाद्यस्थात। आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

प्रमोचन्ती च यः स्वस्त्याष्टाविंशतिश्च॥ [३]

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपाः रेतांसि जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः॥ अयमग्निः संहस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रंयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिपे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम् (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिन्धते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णो। गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविर्ग्नः सुदक्षः सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः (११)

गृहा हितमन्वविन्दच्छिश्त्रियाणं वनेवने। स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुमप्रथमम्पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः स्रथः स बरहिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम् हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्रे हव्याय वोढवे। सखायः सं वः सम्यश्चमिषम् (१२)

स्तोमं चाग्र्यै। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नग्ने सहस्वते। स समिद्युवसे वृषत्रग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपात्मा हुवे। प्रियं चेतिष्ठमरतिः स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो विश्वभौजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी (१३)

वसूनां देवः राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीढुषः। उद्धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः। अग्ने वाजस्य गोमंत ईशानः सहसो यहो। अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरिग्रीडेन्यो गिरा। रेवदस्मभ्यं पूर्वणीक दीदिहि। क्षपो राजन्नुत त्वनाग्ने वस्तोरुतोषसः। स तिमजम्भ (१४)

रक्षसो दह प्रति। आ ते अग्र इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्। यद्ध स्या ते पर्नीयसी समिद्दीदयति द्यवीषः स्तोतृभ्य आ भर। आ ते अग्र ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते। सुश्वन्द्र दस्म विशपते हव्यवाद्भ्यः हूयत इषः स्तोतृभ्य आ भर। उभे सुश्वन्द्र सर्पिषो

दर्वीं श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पूर्याः (१५)

उक्थेपुं शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर। अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं
हृदिस्पृशम्। ऋध्यामां त ओहैः। अथा ह्यग्ने क्रतौर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः। रथोरऋतस्य
बृहतो बभूथ। आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम। प्र तै दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः।
एभिर्नो अर्कैर्भवां नो अर्वाङ् (१६)

सुवर्न ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निं होतारम्मन्ये दास्वन्तं वसोः
सूनुं सहसो जातवैदसम्। विप्रं न जातवैदसम्। य ऊर्ध्वयां स्वध्वरो देवो देवाच्यां
कृपा। घृतस्य विभ्राष्टिमनुं शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्ने त्वन्नो अन्तमः। उत
त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वां शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः।
वसुर्गन्निर्वसुश्रवाः। अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः॥ (१७)

जनानामङ्गिरस इषं सुशमीं तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥ [४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजां युजा युनज्म्याघाराभ्यां तेजसां वर्चसोक्थेभिः स्तोमैर्भिश्छन्दोभी
रय्यै पोषाय सजातानाम्मध्यमस्थेयाय मयां त्वा सयुजां युजा युनज्म्यम्बा दुला
नितबिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वरषयन्ती चुपुणीका नामांसि प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप
दधामि पृथिव्युदपुरमत्रेन विष्टा मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियन्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते गोप्तारो वायुर्वियन्तोऽस्यां
तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु द्यौरपराजितामृतेन विष्टादित्यास्तै गोप्तारः
सूर्यो वियन्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु॥ (१९)

साऽष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं
ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः
पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः
पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः (२०)

असि स्तनयितुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्नेर्यान्यसि देवानामग्नेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि

देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
 सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सर्तीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा
 दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चं त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा
 यशोदां त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा पर्यसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां
 त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ (२१)

विद्युत्सर्निर्द्युत्वैकान्नत्रिंशच्च॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदाप्सुषदसि
 श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य
 त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां
 त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानम्मे (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परं हन्नाम् तावेहि स
 रंभावहे पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्ने यावा अयावा एवा ऊमाः सव्यः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानम्मे द्वात्रिंशच्च॥ [७]

अग्निना विश्वापादथसूर्येण स्वराद्वत्वा शचीपतिरऋषभेण त्वष्टां युजेन मघवान्दक्षिण्या
 सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्देन तनूधा अत्रेन गर्यः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः
 साम्नां तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण मनुष्यान्श्वेन
 च रथेन च वज्र्युतिभिः प्रभुः संवत्सरेण परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः सन्तनुभिः॥ (२४)

अग्निनैकान्नपञ्चाशत्॥ [८]

प्रजापतिर्मनसान्शोऽच्छेतो धाता दीक्षायां सविता भृत्यां पूषा सौमक्रयण्यां वरुण
 उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणो-
 ऽधिपतिरागतः प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान् इन्द्रो हविर्धाने-
 ऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपेतो यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः
 पूयमानो मित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी संक्तुश्रीवैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो नृचक्षाः
 प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशंसोऽसुरात्तः सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः
 सलिलः प्रधुतः सुवरुद्वचं गतः॥ (२५)

रुद्र एकविंशतिश्च॥ [९]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रं सोमो देवताद्रा नक्षत्रं रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमर्दितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रं सर्पा देवता मृधा नक्षत्रम्पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रम् (२६)

अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो नक्षत्रं सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नक्षत्रम्पितरो देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रम्पितरो देवताषाढा नक्षत्रमापो देवताषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवः (२७)

देवता शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमर्हिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा देवताश्वयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतापुभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यत्तै देवा अर्द्धः॥ (२८)

फल्गुनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रेष्मावृतू नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शार्दावृतू सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः (२९)

यैऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विंशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनां रुद्राणाम् (३०)

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा अंसि सहस्रस्य प्रतिमा अंसि सहस्रस्य विमा अंसि सहस्रस्योन्मा अंसि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्न इष्टंका धेनवं सन्त्वेकां च शतं च सहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धश्चेमा मे
अग्र इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्वतो
मधुश्वत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुघा
अमुत्रामुष्मिल्लौके॥ (३२)

सब्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [११]

समिदिशामाशया नः सुर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्। अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदभ्य
इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्। रथंतरं सामभिः पात्वस्मान्नायत्री छन्दसां विश्वरूपा।
त्रिवृत्रो विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः
शुचिः शुक्रे अहंन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णिंयं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र
स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष। प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती
विश्वे देवाः प्रावृषाह्नां सुर्ववती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत।
वैरूपे सामन्निह तच्छक्रेम जगत्येनं विक्वा वैशयामः। विश्वे देवाः सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलावातमुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः।
मित्रावरुणा शरदाह्नां विकिलू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे सामन्त्रधि मे
मनीषानुष्टुभा सम्भूतं वीर्यं सहः। इदं क्षत्रममित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा रक्षतमार्धिपत्यैः।
सम्राड्विशां सहस्रांश्री सहस्वत्युतुरहेमन्तो विष्टया नः पिपर्तु। अवस्युवाताः (३५)

बृहतीर्नु शक्ररीरिं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुर्ववती सुदुघा नः पर्यस्वती दिशां
देव्यवतु नो घृताचीः। त्वं गोपाः पुरणतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्या युद्धि वाचम्। ऊर्ध्वा दिशां
रन्तिराशौषधीनां संवत्सरं सविता नो अह्नाम्। रेवत्सामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः
स्योना नो अस्तु। स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः (३६)

गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पर्यस्वती रन्तिराशा नो अस्तु। ध्रुवा दिशां
विष्णुपव्यघोरस्येशाना सहसो या मनोता। बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता
अभि नो गृणन्तु। विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी।
विश्वव्यं चा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थै। वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो

दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्कयां नश्चित्र आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥ (३७)

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नश्चतुर्दश च॥ [१२]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नमः आव्याधिनीभ्यो नमो भवाय नमो ज्येष्ठाय नमो दुन्दुभ्याय नमः सोमाय नमः इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥ [१३] नमस्ते रुद्र नमो भवाय द्रापे सप्तविंशतिः॥ २७॥ नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र मन्यवं उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूवं ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडया। या तै रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि चाकशीहि। यामिषु गिरिशन्त हस्तै (१)

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मं सुमना असत्। अर्घ्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाङ्गमभ्यन्धसर्वांश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमां रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः सहस्रशोऽवैषां हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उत्तैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उत्तैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्त्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः। प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरार्तिर्योज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः (३)

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वं सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपदिनो विशल्यो बाणवां उत। अनैशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या तै हेतिर्मादुष्टम् हस्तै बभूवं ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिं भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवे। उभाभ्यामुत

ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो य
इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धैहि तम्॥ (४)

हस्तं दिक्ष्विषंव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यं दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः
पशूनाम्पतये नमो नमः सस्मिञ्जराय त्विषीमते पथीनाम्पतये नमो नमो बभ्रुशायं
विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमो नमो भवस्यं
हेत्यै जगताम्पतये नमो नमो रुद्रायातताविने क्षेत्राणाम्पतये नमो नमः सूतायाहन्त्याय
वनानाम्पतये नमो नमः (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणाम्पतये नमो
नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनाम्पतये नमो नमः उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनाम्पतये
नमो नमः कृश्ववीताय धावते सत्त्वनाम्पतये नमः॥ (६)

वनानाम्पतये नमो नमः एकात्रिंशच्च॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनं आव्याधिनीनाम्पतये नमो नमः ककुभाय निषङ्गिणे
स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिणं इषुधिमते तस्कराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते
स्तायूनाम्पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये नमो नमः सुकाविभ्यो
जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः प्रकृन्तानाम्पतये नमो नमः
उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्चानाम्पतये नमो नमः (७)

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नमः आतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नमः
आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः आसीनेभ्यः
शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमः स्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो
नमः सुभाभ्यः सुभापतिभ्यश्च वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (८)

कुलुश्चानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च॥ [३]

नमः आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नमः उगणाभ्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमो
नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातैभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो
गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः

क्षुल्लेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो नमो नमो रथेभ्यः (९)

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमः क्षुत्तृभ्यः सङ्ग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्ष्मभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नमः इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥ [४]

नमो भूवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युत्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नमः आशवे चाजिराय च नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नमः ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्रियाय च नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नमः उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नमः आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः सुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कृप्याय चावृत्त्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥ (१६)

वैशन्ताय च त्रिंशच्च॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः शङ्गाय च पशुपतये च नमो उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च (१७)

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमो आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्याय च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च॥ (१८)

शिवतराय च त्रिंशच्च॥ [८]

नमो इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठाय च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो हृदय्याय च निवेष्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१९)

नमो ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पर्ण्याय च पर्णशृङ्गाय च नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नमो आक्खिदते च प्रक्खिदते च नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो आनिरुहतेभ्यो नमो आमीवत्केभ्यः॥ (२०)

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित। एषां पुरुषाणामेषाम्पशूनां मा भेर्मारो मो एषां किं चनाममत्। या तै रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसौ। इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भंगमहे मतिम्। यथा नः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टम्ग्रामे अस्मिन् (२१)

अनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते। यच्छं

च योश्च मनुंरायजे पिता तदश्याम् तवं रुद्र प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो
अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम्। मा नो वधीः पितरम्मोत मातरम्मिया मा
नस्तनुवः (२२)

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु
रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरुहविष्मन्तो नमसा विधेम ते। आरातै गोघ्न
उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सुम्रमस्मे तै अस्तु। रक्षां च नो अधि च देव ब्रूहधां च नः
शर्म यच्छ द्विर्बर्हाः। स्तुहि (२३)

श्रुतं गर्तसदं युवानम्मृगं न भीममुपहृत्तुमुग्रम्। मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं तै
अस्मन्नि वपन्तु सेनाः। परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः। अव
स्थिरा मधवच्चस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम् शिवंतम् शिवो नः सुमना
भवा परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान् आ चर पिनाकम् (२४)

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद् विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः। यास्तै सहस्रं हेतयो-
ऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा बाहुवोस्तवं हेतयः। तासामीशानो भगवः
पराचीना मुखा कृधि॥ (२५)

अस्मिं स्तनुवः स्तुहि पिनाकमेकान्नत्रिंशच्च॥ [१०]

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि।
अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः।
नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु सस्मिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः।
ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये अत्रेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबन्तो जनान्।
ये पथाम्पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः। ये तीर्थानि (२६)

प्रचरन्ति सूकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयांसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे।
तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि
येषामन्नं वातो वर्षमपिष्वस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोर्दीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो
नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि (२७)

तीर्थानि यश्च षट्॥ [११]

[अश्मन् य इमोदेनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं (१) अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूर्तिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्मन्त्रूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे। अद्ध्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणाः। अश्मंस्ते क्षुद्रमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः। समुद्रस्य त्वाऽवाक्याग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं शिवो भव। उपं (१)

ज्मन्नुपं वेतसेऽवत्तरं नदीष्व। अग्रे पितृमपामसि। मण्डूकिं ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं कृधि। पावक आ चितयन्त्या कृपा। क्षामन्नु रुच उपसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतंशस्य नू रण आ यो घृणे। न ततृषाणो अजरः। अग्रे पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२)

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवा इहा वह। उपं यज्ञं हविश्च नः। अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम्। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नृपदे वट (३)

अप्सुषदे वङ्गनसदे वङ्गर्हिषदे वट्श्वसुर्विदे वट्। ये देवा देवानां यज्ञियां यज्ञियांनां संवत्सरीणमुप भागमासते। अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहुध्वम्मधुनो घृतस्य। ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरणुतारो अस्या। येभ्यो नर्ते पर्वते धाम किं च न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्तुषु। प्राणदाः (४)

अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यःसद्विश्च न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वःसते

रयिम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्रै द्युमदुत रेवर्दिदीहि॥ (५)

उपं देवान् वद्वाणदाश्वतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१]

य इमा विश्वा भुव॑नानि जुह्व॑दृषि॒रहोता॑ निष॑सादा पि॒ता नः। स आशिषा॑ द्रवि॑णमिच्छ॒मानः॑ पर॒मच्छ॑दो वर॒ आ वि॑वेश। विश्व॑कर्मा मन॑सा यद्विहा॑या धा॒ता वि॑धा॒ता पर॑मोत स॒न्दक्। तेषा॑मिष्टानि॒ समि॑षा म॑दन्ति॒ यत्र॑ स॒त्त॒र्षी॒न्य॒र एक॑माहुः। यो नः पि॒ता ज॑नि॒ता यो वि॑धा॒ता यो नः॑ स॒तो अ॒भ्या स॒ञ्ज॒जान॑। (६)

यो देवाना॑ नाम॒धा एक॑ एव तः॒ सम्प्र॑श्नम्भुव॑ना यन्त्य॒न्या। त आय॑जन्त॒ द्रवि॑णः॒ सम॑स्मा ऋष॑यः पूर्वे जरि॒तारो॑ न भू॒ना। अ॒सूर्ता॑ सू॒र्ता रज॑सो वि॒माने॑ ये भू॒तानि॑ स॒मकृ॑ण्वन्नि॒मानि॑। न तं वि॑दाथ॒ य इ॒दं ज॒जाना॑न्यद्यु॒ष्माक॑मन्तर॒म्भवा॑ति। नी॒हारे॑ण प्रावृ॑ता जल्प्या॑ चासु॒तृपं॑ उक्थ॒शासं॑श्चरन्ति। प॒रो दि॒वा प॒र ए॒ना (७)

पृथि॒व्या प॒रो दे॒वेभि॑रसुरैर्गुहा॒ यत्। कः॑ स्वि॒द्वर्भ॑ प्रथ॒मं द॑ध्र॒ आपो॑ यत्र॒ देवाः॑ स॒मगं॑च्छन्त॒ विश्व॑। तमि॒द्वर्भ॑म्प्रथ॒मं द॑ध्र॒ आपो॑ यत्र॒ देवाः॑ स॒मगं॑च्छन्त॒ विश्व॑। अ॒जस्य॑ नाभा॒वध्येक॑मर्पितं॒ यस्मि॑न्नि॒दं विश्व॑म्भुव॑नमधि॒ श्रित॑म्। विश्व॑कर्मा ह्यज॑निष्ठ दे॒व आदि॑द्वन्ध॒र्वो अ॑भवद्वि॒तीयः॑। तृ॒तीयः॑ पि॒ता ज॑नि॒तोष॑धीनाम् (८)

अ॒पां गर्भं॑ व्य॒दधा॑त्पुरु॒त्रा। चक्षु॑षः पि॒ता मन॑सा हि धी॒रो घृ॒तमे॑ने अ॒जन॑न्नन्न॒माने॑। यदे॒दन्ता॑ अ॒दद॑ह॒हन्त॑ पूर्वं आदि॒द्यावा॑पृथि॒वी अ॑प्रथेताम्। विश्व॑तश्चक्षुरु॒त विश्व॑तो॒मुखो॑ विश्व॑तो॒हस्त॑ उ॒त विश्व॑त॒स्पात्। सं बा॒हुभ्या॑ नम॑ति स॒म्पत॑त्रैर्द्यावा॑पृथि॒वी ज॒नय॑ दे॒व एकः॑। किः॑ स्वि॒दासी॑दधि॒ष्ठानं॑मा॒रम्भ॑णं क॒तम॑थि॒स्वत्कि॑मासीत्। यदी॒ भूमि॑ ज॒नय॑न्न (९)

विश्व॑कर्मा वि द्यामौर्णो॒न्महि॑ना विश्व॑चक्षाः। किः॑ स्वि॒द्वनं॑ क उ॒ स वृ॑क्ष आसी॒द्यतो॑ द्यावा॑पृथि॒वी नि॑ष्टत॒क्षुः। मनी॑षिणो मन॑सा पृच्छ॒तेदु॑ तद्यदध्यतिष्ठ॒द्वनानि॑ धा॒रय॑न्न। या ते धा॒मानि॑ पर॒माणि॑ याव॒मा या म॑ध्य॒मा विश्व॑कर्म॒न्नुते॑मा। शि॒क्षा स॒खिभ्यो॑ ह॒विषि॑ स्वधा॒वः स्व॒यं य॑जस्व त॒नुवं जु॑षाणः। वा॒चस्पति॑ विश्व॑कर्म॒णमू॑तयै (१०)

म॒नो॒युजं॑ वा॒जे अ॒द्या ह॑वेम। स नो॒ नेदि॑ष्टा ह॒वनानि॑ जोषते विश्व॑शं॒भूर॑वसे सा॒धुक॑र्मा। विश्व॑कर्म॒न् ह॒विषा॑ वावृ॒धानः॑ स्व॒यं य॑जस्व त॒नुवं जु॑षाणः। मुह्य॑न्त्व॒न्ये अ॑भितः

सपत्नां इहास्माकंम्पधवां सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्।
तस्मै विशः समनमन्त पूर्वोरयमुग्रो विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनाम्पतये
नमः। नदीनां५ सर्वासाम्पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं५ हविः॥ (११)

ज्जानेनौषधीनां भूमिं जनयन्नृतये नमो नवं च॥ [२]

उदेनमुत्तरां न्याग्रे घृतेनाहुता। रायस्पोषेण स५ सृज प्रजयां च धनेन च।
इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य
कुर्मो हविर्गृहि तमग्रे वर्धया त्वम्। तस्मै देवा अर्धि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदुं त्वा
विश्वे देवाः (१२)

अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। पञ्च दिशो
दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिम्बाधमानाः। रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे
अर्धि यज्ञो अस्थात्समिद्धे अग्नावर्धि मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं घर्म
परिगृह्यायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्टे। देवश्रीः श्रीमणाः
शतपयाः (१३)

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्त। सूर्यरश्मिरहरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदया५ अजस्रम्।
तस्य पूषा प्रसवं याति देवः सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो
अस्थुर्वीत५ शमित्रे शमिता यजध्वै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ततः पावका आशिषो
नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम्। स
विश्वाचीरभि (१४)

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिंम्यितुरा
विवेश। मध्यं दिवो निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तो। इन्द्रं विश्वा
अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतम५ रथीनां वाजानां५ सत्पतिम्पतिम्। सुम्रहूर्यज्ञो
देवा५ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवा५ आ च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसवेनौद्वाभेणोदग्रभीत्।
अथा सपत्ना५ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा५ अकः। उद्वाभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विपूचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवाः शतपया अभि वाजस्य षड्विंशतिश्च॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभेणश्चरषणीनाम्। सुङ्कन्दनोऽनिमिष
एकवीरः शत९ सेना अजयध्माकमिन्द्रः। संक्रन्देनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्चवनेन
धृष्णुना। तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इपुहस्तेन वृष्णा। स इपुहस्तेः स
निषङ्गिभिर्वशी स९सृष्टा स युध इन्द्रो गणेन। स९सृष्टिजिह्वसोमपा बाहुशध्यैर्ध्वधन्वा
प्रतिहिताभिरस्ता। बृहस्पते परि दीय (१६)

रथेन रक्षोहामित्रा९ अपबाधमानः। प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्त्स्माकमेध्वविता
रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा। इम९ संजाता अनु
वीरयध्वमिन्द्र९ सखायोऽनु स९ रभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी
सहमान उग्रः। अभिर्वीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि
गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः (१७)

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्चवनः पृतनापाडयुध्योऽस्माक९ सेना अवतु प्र युध्सु।
इन्द्र आसा नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां
जयन्तीनाम्मरुतो यन्त्वग्रै। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानाम्मरुता९ शर्ध
उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयन्तामुदस्थात्। अस्माकमिन्द्रः समृतेषु
ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु। (१८)

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु। उद्धर्षय
मघवन्नायुधान्युधसत्त्वानाम्मामकानाम्महा९सि। उद्ध्वहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयन्तामेतु
घोषः। उप प्रेतु जयन्ता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या
यथासंथ। अवसृष्टा परा पतु शरव्ये ब्रह्मस९शिता। गच्छामित्रान्त्र (१९)

विश मैषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभि
वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति
कुमारा विशिखा इवा इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ (२०)

दीया दायो जयन्त्वमित्रान्त्र चत्वारि९शच्च॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशम्नेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा दीद्यानो वि भाहूर्ज
नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्य९ हस्तेषु बिभ्रतः। दिवः पृष्ठ९

सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमुन्तरिक्षादिवमारुहम्। दिवो नाकस्य पृष्ठात्सुवर्ज्योतिरगाम् (२१)

अहम्। सुवर्यन्तो नापैक्षन्त आ द्याः रोहन्ति रोदसी। यज्ञं ये विश्वतोधारः सुविद्वांसो वितेनिरे। अग्ने प्रेहिं प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयंक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयैते शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्ब्रविणोदाः। अग्ने सहस्राक्ष (२२)

शतमूर्धञ्छतं तै प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वः साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्पृथिव्याः सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तमान् तेजसा दिश उदृह। आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्सधस्थे अध्येतरस्मिन्विश्वे देवाः (२३)

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्या यविष्ठ। त्वाः शश्वन्त उपं यन्ति वाजाः। विधेम ते परमे जन्मत्रग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे। यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तम्प्र त्वे हवीःपि जुहुरे समिद्धे। ताः संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्त्याम्। यामस्य कण्वो अर्दुहृत्प्रपीनाः सहस्रधाराम् (२४)

पयसा महीं गाम्। सप्त तै अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्तरषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वां यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन। ईदङ्वाऽन्यादङ्वाऽतदङ्वा प्रतिदङ्वा मितश्च सम्मितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च सत्यश्चर्तपाश्चात्यःहाः। (२५)

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च दूरेअमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च विधारयः। ईदक्षांस एतादक्षांस ऊ पु णः सदक्षांसः प्रतिसदक्षांस एतन। मितासंश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं देवीर्विशो मरुतोऽनुवर्मानो यथेन्द्रं देवीर्विशो मरुतोऽनुवर्मान एवमिमं यजमानं देवींश्च विशो मानुषीश्चानुवर्मानो भवन्तु॥ (२६)

अगाः सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्यःहा अनुवर्मानः षोडश च॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थं। अनाविद्धया तनुवां जय
त्व९ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु। धन्वंना गा धन्वंनाजिं जयेम धन्वंना तीव्राः
समदो जयेम। धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वंना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वक्ष्यन्तीवेदा
गनीगन्ति कर्णम्रिय९ सखायं परिषस्वजाना। योषैव शिङ्गे वितताधि धन्वत्र (२७)

ज्या इय९ समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषां मातेव पुत्रम्बिभृतामुपस्थं।
अपु शत्रु नविध्यता९ संविदाने आर्त्ता इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बह्वीनाम्पिता बहुरस्य
पुत्रश्चिश्वा कृणोति समनावगत्य। इषुधिः सङ्गाः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः।
रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः। अभीशूनाम्महिमानम् (२८)

पुनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीब्रान्योषान्कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः
सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रून्रनपव्ययन्तः। रथवाहन९ हविरस्य
नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शम् ९ संदेम विश्वाहा वय९ सुमनस्यमानाः।
स्वादुषु९ सदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला अमृध्राः
सतोवीरा उरवो ब्रातसाहाः। ब्राह्मणासः (२९)

पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो
रक्षा मार्किनो अघश९स ईशत। सुपूर्णं वंस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति
प्रसूता। यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म य९सत्र। ऋजीते परि
वृद्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (३०)

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघना९ उप जिघ्रते। अश्वाजनि प्रचेतसो-
ऽश्वा९स्ममथ्यु चोदय। अहिरेव भोगैः पर्येति बाहुं ज्यायां हेति परिबाधमानः। हस्तघ्नो
विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमा९सं परि पातु विश्वतः। वनस्पते वीडङ्गो हि भूया
अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वास्थाता तै जयतु जेत्वानि।
दिवः पृथिव्याः परि (३१)

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृत९ सहैः। अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य
वज्र९ हविषा रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकम्मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः।
सेमां नो हव्यदाति जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाया उप श्वासय पृथिवीमुत

द्याम्पु॒रुत्रा ते॑ मनु॒तां विष्टि॑तं जग॑त्। स दु॒न्दुभे स॒जूरिन्द्रे॑ण दे॒वैर्दृ॒गात् (३२)

दवी॑यो अपं॑ सेध॑ शत्रून्। आ क्र॑न्दय॑ बल॒मोजो॑ न॒ आ धा॑ नि ष्ठि॑हि दुरि॒ता बाध॑मानः।
अपं॑ प्रोथ॑ दु॒न्दुभे दु॒च्छुना॑ इत॑ इन्द्र॒स्य मुष्टि॑रसि॒ वीडय॑स्व। आमू॑रज॒ प्रत्याव॑र्तये॒माः
कैतु॑मदु॒न्दुभिर्वा॑वदीति। सम॑श्व॒पर्णाश्चर॑न्ति नो॒ नरो॑ऽस्माक॑मिन्द्र॒ रथि॑नो॒ जय॑न्तु॥ (३३)

धन्व॑न्महि॒मानं॑ ब्राह्म॑णा॒सोऽदि॑तिः पृथि॒व्याः परि॑ दू॒रादे॑क॒चत्वारि॑शच्च॥ [६]

यद॑क्र॒न्दः प्रथ॑मं जाय॑मान॒ उच्च॑न्त्समु॒द्रादु॑त वा॒ पुरी॑षात्। श्ये॒नस्य॑ प॒क्षा ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू
उ॑प॒स्तुत्य॑म्महि॑ जा॒तं ते॑ अ॒र्वन्न॑। यमे॑न॒ दत्तं॑ त्रि॒त ए॑न॒मायु॑न॒गिन्द्र॑ ए॒णम्प्रथ॑मो अ॒ध्यतिष्ठ॑त्।
गन्ध॑र्वो अ॒स्य र॑श॒नाम॑गृ॒ष्णाध्मू॑राद॒श्वं वसवो॑ निर॑तष्ट। अ॒सिं य॒मो अस्या॑दि॒त्यो अ॑र्व॒न्नसि॑
त्रि॒तो गुह्ये॑न॒ व्रते॑न। अ॒सिं सोमे॑न॒ सम॒या वि॑पृ॒क्तः (३४)

आ॒हुस्ते॑ त्रीणि॑ दि॒वि बन्ध॑नानि। त्रीणि॑ त आ॒हुर्दिवि॑ बन्ध॑नानि॒ त्रीण्य॑प्सु॒ त्रीण्य॑न्तः
संमु॑द्रे। उ॒तेव॑ मे॒ वरु॑णश्छ॒न्त्स्यर्व॑न् यत्रा॑ त आ॒हुः प॑र॒मं ज॑नि॒त्रम्। इ॒मा ते॑
वाजि॑न्न॒वमार्ज॑नानी॒मा श॑फा॒नाः स॒नि॒तुर्नि॑धाना॑। अत्रा॑ ते भ॒द्रा र॑श॒ना अ॑पश्य॒मृत॑स्य॒
या अ॑भिर॒क्षन्ति॑ गो॒पाः। आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सा॒राद॑जाना॒मवो॑ दि॒वा (३५)

प॒तय॑न्त॒म्यत॑ग॒म्। शिरो॑ अपश्य॒म्यथि॑भिः सु॒गेभि॑ररे॒णुभि॑र्जे॒हमान॑म्यत॒त्रि। अत्रा॑ ते
रूप॑मु॒त्तम॑म॒पश्यं॑ जिगी॒षमा॑णमि॒ष आ प॑दे गोः। यदा॑ ते म॒र्तो अनु॑ भो॒गमा॑न॒डादि॑द्वि॒सिष्ठ॑
ओष॑धीरजी॒गः। अनु॑ त्वा॒ रथो॑ अनु॒ मर्यो॑ अ॒र्वन्न॑नु॒ गावो॑ऽनु॒ भगः॑ क॒नीना॑म्। अनु॑
व्रा॒तास॑स्तव॒ स॒ख्यमी॑यु॒रनु॑ दे॒वा म॑मिरे॒ वीर्य॑म् (३६)

ते। हि॒र॒ण्यशृ॒ङ्गोऽयो॑ अस्य॒ पादा॑ म॒नोज॑वा॒ अवर॑ इन्द्र॒ आसी॑त्। दे॒वा इद॑स्य
ह॒वि॒रद्य॑माय॒न् यो अ॑र्वन्त॒म्यथ॑मो अ॒ध्यतिष्ठ॑त्। ई॒र्मान्ता॑सः॒ सिल्कि॑म॒ध्यमा॑सः॒ सः
शू॒र॒णासो॑ दि॒व्यासो॑ अ॒त्याः। ह॒सा इ॒व श्रे॑णि॒शो य॑तन्ते॒ यदा॑क्षि॒षुर्दिव्य॑म॒ज्मश्व॑ः।
तव॑ शरी॒रम्य॑तयि॒ष्णव॑र्वन्तव॒ चित्तं॑ वा॒त इ॒व ध्र॑जी॒मान्। तव॑ शृ॒ङ्गाणि॑ वि॒ष्टिता॑ पु॒त्रार॑ण्येषु॒
ज॒र्भुरा॑णा चरन्ति। उपं॑ (३७)

प्रा॒गाच्छ॑स॒नं वा॒ज्यर्वा॑ दे॒वद्री॑चा॒ मन॑सा॒ दीध्या॑नः। अ॒जः पु॒रो नी॑यते॒ नाभि॑र॒स्यानु॑
प॒श्चात्क्व॑यो॒ यन्ति॑ रे॒भाः। उप॑ प्रा॒गात्प॑र॒मं य॑थ्स॒धस्थ॑म॒र्वाः अ॒च्छां पि॑तर॒म्मातरं॑ च।

अद्या देवां जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ (३८)

विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुक्षा मरुतः परिं ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि। यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो नयन्ति। सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः। एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनो पूष्णो भागो नीयते विश्वदैव्यः। अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत् (३९)

एनं सौश्रवसाय जिन्वति। यद्धविष्यंमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति। अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः। होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शस्ता सुविप्रः। तेन यज्ञेन स्वरं कृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम्। यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चपलं ये अश्वयूपाय तक्षति। ये चार्वते पचनं सम्भरन्त्युतो (४०)

तेषामभिर्गूर्तिर्न इन्वतु। उप प्रागांश्सुमन्मैऽधायि मन्मं देवानामाशा उप वीतपृष्ठः। अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चंकृमा सुबन्धुम्। यद्वाजिनो दामं सदानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रञ्जुरस्या। यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। यदश्वस्य ऋविषः (४१)

मक्षिकाश्च यद्वा स्वरो स्वर्धितौ रिप्तमस्ति। यद्धस्तयोः शमितुर्यत्रखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्यं ऋविषो गन्धो अस्ति। सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तु मेधं शृतपाकं पचन्तु। यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधार्वति। मा तद्भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशब्धो रातमस्तु॥ (४२)

इदुतो ऋविषः श्रिषत्स च॥ [८]

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति। ये चार्वतो मासभिक्षामुपासंत उतो तेषामभिर्गूर्तिर्न इन्वतु। यन्नीक्षंणम्मास्पचन्त्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि। ऊष्ण्यापिधानां चरूणामङ्गाः सूनाः परिं भूषन्त्यश्वम्। निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमर्वतः। यच्च पपौ यच्च घासिम् (४३)

जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। मा त्वाग्निर्ध्वनयिद्धमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि

वित्तं जग्निः। इष्टं वीतमभिगूतं वर्षद्वृतं तं देवासः प्रतिं गृणन्त्यश्वम्। यदश्वाय वासं
उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै। संदानमर्वन्तम्पङ्क्तिं शम्प्रिया देवेष्वा यामयन्ति। यतं
सादे महंसा शुकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया (४४)

वा तुतोदं। सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि। चतुस्त्रिंशद्वाजिनो
देवबन्धोर्वङ्गीरश्वस्य स्वधितिः समेति। अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परनुघुष्या
वि शंस्ता। एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशंस्ता द्वा यन्तारां भवतस्तथर्तुः। या ते गात्राणामृतुथा
कृणोमि ताता पिण्डानाम्प्र जुहोम्यग्नौ। मा त्वा तपत् (४५)

प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपते। मा तं गृध्ररविशंस्तातिहाय
छिद्रा गात्राण्यसिना मिथूं कः। न वा उ वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवा इदेषि पृथिभिः
सुगेभिः। हरीं ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासंभस्या। सुगव्यं नो वाजी
स्वधियम्पुंसः पुत्रा उत विश्वापुषं रयिम्। अनागास्त्वं नो अर्दितिः कृणोतु क्षत्रं
नो अश्वो वनता हविष्मान् (४६)

घासिं कशया तपद्रयिं नवं च॥ [९]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरागतम्। वाजंश्च मे प्रसवश्च
मे प्रयंतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरंश्च मे श्लोकंश्च मे श्रावश्च मे
श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवंश्च मे प्राणश्च मेऽपानः (१)

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च मे आधीतं च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च
मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मे ओजश्च मे सहश्च मे आयुश्च मे जरा च मे
आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूषि
च मे शरीराणि च मे॥ (२)

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म॒ आधिपत्यं च मे म॒न्युश्च मे॒ भाम॑श्च मेऽम॑श्च मेऽम्भ॑श्च मे ज॒मा च॑
मे महि॑मा च॑ मे वरि॑मा च॑ मे प्रथि॑मा च॑ मे वर्ष्मा॑ च॑ मे द्राघु॑या च॑ मे वृ॒द्धं च॑ मे
वृद्धि॑श्च मे स॒त्यं च॑ मे श्र॒द्धा च॑ मे जग॑च्च (३)

मे धन॑ च मे व॒शश्च मे॒ त्विषि॑श्च मे क्री॒डा च॑ मे मोद॑श्च मे जा॒तं च॑ मे
जनि॑ष्यमा॒णं च॑ मे सू॒क्तं च॑ मे सुकृ॑तं च॑ मे वि॒त्तं च॑ मे वेद्यं॑ च॑ मे भू॒तं च॑ मे
भवि॑ष्यच्च॑ मे सु॒गं च॑ मे सुप॑थं च॑ म ऋ॒द्धं च॑ म ऋद्धि॑श्च मे क्लृ॑प्तं च॑ मे क्लृ॑प्तिश्च मे
म॒तिश्च॑ मे सु॒म॒तिश्च॑ मे॥ (४)

जग॑च्चर्द्धिश्चतु॒र्दश॑ च॥ [२]

शं च॑ मे म॒यश्च मे॒ प्रियं॑ च॑ मेऽनु॒काम॑श्च मे काम॑श्च मे सौम॑नसश्च॑ मे भ॒द्रं च॑
मे श्रेय॑श्च मे व॒स्यश्च मे॒ यश॑श्च मे भ॒गश्च मे॒ द्रवि॑णं च॑ मे य॒न्ता च॑ मे ध॒र्ता च॑ मे
क्षे॒मश्च मे॒ धृति॑श्च मे वि॒श्वं च॑ (५)

मे मह॑श्च मे स॒विच्च॑ मे ज्ञा॒त्रं च॑ मे सू॒श्च मे प्र॒सूश्च॑ मे सी॒रं च॑ मे ल॒यश्च॑ म
ऋ॒तं च॑ मेऽमृ॑तं च॑ मेऽय॒क्ष्मं च॑ मेऽना॑मयच्च॑ मे जी॒वातु॑श्च मे दी॒र्घायु॑त्वं च॑ मेऽन॑मित्रं
च॑ मेऽभ॑यं च॑ मे सु॒गं च॑ मे श॒यनं॑ च॑ मे सू॒षा च॑ मे सु॒दिनं॑ च॑ मे॥ (६)

वि॒श्वं च॑ श॒यन॑मष्टौ च॥ [३]

ऊ॒र्कं मे॒ सूनृ॑तां च॑ मे प॒यश्च॑ मे र॒सश्च॑ मे घृ॒तं च॑ मे मधु॑ च॑ मे स॒ग्धिश्च॑ मे
सर्पा॑तिश्च॑ मे कृ॒षिश्च॑ मे वृष्टि॑श्च मे जै॒त्रं च॑ म औ॒द्भिद्यं॑ च॑ मे र॒यिश्च॑ मे रा॒यश्च॑ मे
पुष्टं॑ च॑ मे पुष्टि॑श्च मे वि॒भु च॑ (७)

मे प्र॒भु च॑ मे ब॒हु च॑ मे भू॒यश्च॑ मे पूर्णं॑ च॑ मे पूर्ण॑तरं च॑ मेऽक्षि॑तिश्च॑ मे कू॒यवा॑श्च॑
मेऽन्नं॑ च॑ मेऽक्षु॑च्च॑ मे ग्री॒ह्यश्च॑ मे यवा॑श्च॑ मे मा॒षाश्च॑ मे ति॒लाश्च॑ मे मु॒द्गाश्च॑ मे ख॒ल्व्वाश्च॑
मे गो॒धूमा॑श्च॑ मे म॒सुरा॑श्च॑ मे प्रि॒यङ्ग॑वश्च॑ मेऽण॑वश्च॑ मे श्या॒माका॑श्च॑ मे नी॒वारा॑श्च॑ मे॥ (८)

वि॒भु च॑ म॒सुरा॑श्चतु॒र्दश॑ च॥ [४]

अ॒श्मा च॑ मे मृ॒त्तिका॑ च॑ मे गि॒रय॑श्च॑ मे प॒र्वता॑श्च॑ मे सि॒कता॑श्च॑ मे वन॑स्पत॒यश्च॑
मे हि॒रण्यं॑ च॑ मेऽय॑श्च॑ मे सी॒सं च॑ मे त्रपु॑श्च॑ मे श्या॒मं च॑ मे लो॒हं च॑ मेऽग्नि॑श्च॑ म॒

आप॑श्च मे वी॒रुध॑श्च म॒ ओष॑धयश्च मे कृ॒ष्टप॑च्यं च (१)

मेऽकृ॒ष्टप॑च्यं च मे ग्रा॒म्याश्च॑ मे प॒शवं॑ आ॒रण्या॑श्च य॒ज्ञेन॑ कल्पन्तां वि॒त्तं च॑ मे
वि॒त्तिश्च॑ मे भू॒तं च॑ मे भू॒तिश्च॑ मे वसु॑ च मे वस॒तिश्च॑ मे कर्म॑ च मे शक्ति॑श्च मेऽर्थ॑श्च
म॒ एम॑श्च म॒ इति॑श्च मे गति॑श्च मे॥ (१०)

कृ॒ष्टप॑च्यश्चा॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥ [५]

अ॒ग्निश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे सोम॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे सवि॑ता च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे सर॑स्वती
च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे पू॒षा च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे बृ॒हस्प॑तिश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे मि॒त्रश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च
मे वरु॑णश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे त्व॒ष्टा च॑ (११)

म॒ इन्द्र॑श्च मे धा॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे विष्णु॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मेऽश्वि॑नौ च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे
मरु॑तश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे वि॒श्वे च॑ मे दे॒वा इन्द्र॑श्च मे पृथि॑वी च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मेऽन्तरि॑क्षश्च
म॒ इन्द्र॑श्च मे द्यौश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे दि॒शश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे मूर्धा॑ च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे
प्र॒जाप॑तिश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॥ (१२)

त्व॒ष्टा च॑ द्यौश्च॑ म॒ एक॑वि॒ंशति॑श्च॥ [६]

अ॒श्वश्च॑ मे र॒श्मिश्च॑ मेऽदा॑भ्यश्च॒ मेऽधि॑पतिश्च॒ म॒ उपा॑श्वश्च॒ मेऽन्तर्या॑मश्च॒ म॒
ऐन्द्र॑वायवश्च॒ मे मैत्रा॑वरुणश्च॒ म॒ आश्वि॑नश्च॒ मे प्रति॑प्र॒स्थान॑श्च॒ मे शु॒क्रश्च॑ मे म॒न्थी च॑
म॒ आग्र॑यणश्च॒ मे वैश्व॑देवश्च॒ मे ध्रु॒वश्च॑ मे वैश्वान॑रश्च॒ म॒ ऋतु॑ग्रहाश्च॒ (१३)

मेऽति॑ग्राह्याश्च॒ म॒ ऐन्द्रा॑ग्रश्च॒ मे वैश्व॑देवश्च॒ मे मरु॑त्व॒तीया॑श्च॒ मे माहे॑न्द्रश्च॒ म॒ आदि॑त्यश्च॒
मे सा॒वि॒त्रश्च॑ मे सा॒रस्व॑तश्च॒ मे पौ॒ष्णश्च॑ मे पा॒त्नीव॑तश्च॒ मे हा॒रियो॑ज॒नश्च॑ मे॥ (१४)

ऋ॒तुग्र॑हाश्च॒ चतु॑स्त्रि॒ंशच्च॑॥ [७]

इ॒ध्मश्च॑ मे ब॒र्हिश्च॑ मे वेदि॑श्च॒ मे धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे सु॒च॑श्च॒ मे चम॑साश्च॒ मे ग्रा॒वाण॑श्च॒
मे स्वर॑वश्च॒ म॒ उप॑र॒वाश्च॑ मेऽधि॑षव॒णे च॑ मे द्रो॒णक॑ल॒शश्च॑ मे वा॒यव्या॑नि च॒ मे पू॒तभृ॑च॒
म॒ आध॑व॒नीय॑श्च॒ म॒ आग्नी॑ध्रं च॒ मे ह॒वि॒र्धानं॑ च॒ मे गृ॒हाश्च॑ मे स॒दश्च॑ मे पु॒रोडा॑शाश्च॒
मे प॒च॒ताश्च॑ मेऽव॑भृथश्च॒ मे स्व॑गाका॒रश्च॑ मे॥ (१५)

गृ॒हाश्च॑ षोड॑श च॥ [८]

अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ मे॒ऽर्कश्च॑ मे॒ सूर्यश्च॑ मे प्रा॒णश्च॑ मे॒ऽश्वमे॑धश्च॑ मे पृथि॒वी च॑ मे॒ऽदि॒तिश्च॑ मे॒ दि॒तिश्च॑ मे॒ द्यौश्च॑ मे॒ शक्क॑रीर॒ङ्गुल॑यो दि॒शश्च॑ मे॒ य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ता॒मृक्क॑ मे॒ सामं॑ च मे॒ स्तोम॑श्च॒ मे॒ य॒जुश्च॑ मे॒ दी॒क्षा च॑ मे॒ तप॑श्च॒ म ऋ॒तुश्च॑ मे॒ व्र॒तं च॑ मे॒ऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वृष्ट्या बृ॒ह॒द्रथ॑न्तरे च॑ मे॒ य॒ज्ञेन॑ कल्पेताम्॥ (१६)

दी॒क्षाऽष्टा॑द॒श च॥ _____ [१]

गर्भा॑श्च मे व॒थ्साश्च॑ मे त्र्य॒वि॒श्च मे त्र्य॒वी च॑ मे दि॒त्य॒वा॒द् मे दि॒त्यौ॒ही च॑ मे पञ्चा॑विश्च मे पञ्चा॒वी च॑ मे त्रि॒व॒थ्साश्च॑ मे त्रि॒व॒थ्सा च॑ मे तुर्य॑वा॒द् मे तुर्यौ॒ही च॑ मे प॒ष्ठ॒वा॒च्च॑ मे प॒ष्ठौ॒ही च॑ म उ॒क्षा च॑ मे व॒शा च॑ म ऋ॒ष॒भश्च॑ (१७)

मे॒ वे॒ह॒च॒मे॒ऽनु॒ङ्गां च॑ मे॒ धे॒नुश्च॑ म॒ आ॒यु॒र्य॒ज्ञेन॑ कल्पतां प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्पताम॒पा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्यौ॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पतां चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ऽः श्रो॒त्रं य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒म्म॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पतां वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्॥ (१८)

ऋ॒ष॒भश्च॑ च॒त्वारि॑ऽश॒च्च॥ _____ [१०]

एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ मे पञ्च॑ च मे स॒प्त च॑ मे न॒व च॑ म॒ एका॑द॒श च॑ मे त्रयो॑द॒श च॑ मे पञ्च॑द॒श च॑ मे स॒प्तद॑श च॒ मे न॒वद॑श च॒ म॒ एक॑वि॒ंश॒तिश्च॑ मे त्रयो॑वि॒ंश॒तिश्च॑ मे पञ्च॑वि॒ंश॒तिश्च॑ मे स॒प्तवि॑ंश॒तिश्च॑ मे न॒ववि॑ंश॒तिश्च॑ म॒ एक॑त्रि॒ंश॒च्च॑ मे त्रय॑स्त्रि॒ंश॒च्च॑ (१९)

मे॒ च॒त॒स्रश्च॑ मे॒ऽष्टौ च॑ मे॒ द्वा॒द॒श च॑ मे॒ षोड॑श च॒ मे वि॑ंश॒तिश्च॑ मे॒ च॒तुर्वि॑ंश॒तिश्च॑ मे॒ऽष्टा॒वि॑ंश॒तिश्च॑ मे॒ द्वा॒त्रि॑ंश॒च्च॑ मे॒ ष॒ट्त्रि॑ंश॒च्च॑ मे॒ च॒त्वारि॑ऽश॒च्च॑ मे॒ च॒तुश्च॑त्वारि॒ंश॒च्च॑ मे॒ऽष्टा॒च॒त्वारि॑ऽश॒च्च॑ मे॒ वा॒जंश्च॑ प्रस॒वश्चा॑पि॒जश्च॑ ऋ॒तुश्च॑ सु॒वंश्च॑ मूर्धा च॒ व्य॒श्रि॑यश्चान्ता॒य॒नश्चान्त्य॑श्च॒ भौ॒व॒नश्च॑ भु॒वं॒नश्चा॑धि॒पति॑श्च॥ (२०)

त्रय॑स्त्रि॒ंश॒च्च॑ व्य॒श्रि॒ज्य॑ एका॑द॒श च॥ _____ [११]

वा॒जो नः॑ स॒प्त प्र॑दि॒शश्च॑त॒स्रो वा॑ प॒रा॒व॒तः। वा॒जो नो॑ वि॒श्वे॑र्दे॒वैर्ध॑नंसा॒तावि॒हाव॑तु। वि॒श्वे अ॒द्य म॒रु॒तो वि॒श्वं ऊ॒ती वि॒श्वे भ॑वन्व॒ग्नयः॑ स॒मि॒द्धाः। वि॒श्वे नो॑ दे॒वा अ॒व॒सा ग॑म॒न्तु वि॒श्वम॑स्तु॒ द्रवि॑णं वा॒जो अ॒स्मे। वा॒जस्य॑ प्रस॒वं दे॒वा रथै॑र्या॒ता हि॒र॒ण्य॒यैः। अ॒ग्नि॒रिन्द्रो॑ बृ॒ह॒स्पति॑र्ति॒म॒रुतः॑ सोम॑पी॒तये। वा॒जे॑वा॒जे॒ऽव॒त वा॒जिनो॑ नो॒ धने॑षु (२१)

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः।
वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाः ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो
नन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्याम्पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे
पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा
सृजाम्यपः (२२)

ओषधीभिः। सोऽहं वाजः सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकः
समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। समुद्रोऽसि
नभस्वानाद्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मां वाहि स्वाहां मारुतोऽसि मरुतां गणः शम्भूर्मयोभूरभि
मां वाहि स्वाहांवस्युरसि दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मां वाहि स्वाहा॥ (२३)

धनैष्वपो दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मां द्वे च॥ [१२]

अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यः सुपूर्णं वयसा बृहन्तम्। तेन वयं पतेम
ब्रध्नस्य विष्टपः सुवो रुहाणा अधि नाकं उत्तमे। इमौ तं पक्षावजरा पतत्रिणो याभ्याः
रक्षाःस्यपहःस्यग्ने। ताभ्यां पतेम सुकृतां लोके यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। चिदसि
समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा। हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युर्महान्सधस्थे ध्रुवः (२४)

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीर्विश्वस्य मूर्धन्नधि तिष्ठसि
श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते। उद्रो दत्तोदधिभिन्त
दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत। दिवो मूर्धासि पृथिव्या
नाभिरूर्गपामोषधीनाम्। विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सत्रम् (२५)

आसतेन्याना अग्निः सुवराभरन्तः। तस्मिन्नहं नि दधे नाकं अग्निमेतं यमाहुर्मनवः
स्तीर्णबर्हिषम्। तम्पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। नाकं गृह्णानाः
सुकृतस्य लोके तृतीयं पृष्ठे अधि रोचने दिवः। आ वाचो मध्यमरुहद्वरण्युरयमग्निः
सत्पतिश्चेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुते (२६)

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः संहस्त्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः
सरिरस्य मध्य उप प्र यात दिव्यानि धामा। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। येनां सहस्रं

वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः (२७)

उत्तमः। उद्धृष्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते स०सृजेथामयं च। पुनः कृण्व०स्त्वा पितरं युवानमन्वाता०सीत् त्वयि तन्तुमेतम्। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्न० आ रोहाथां नो वर्धया रयिम्॥ (२८)

ध्रुवः स०त्रं कृणुते यः स०त्रि०शच्च॥ [१३]

ममाग्ने वर्चो विह्वेष्वस्तु वयं त्वेन्यानास्तनुवम्पुषेम। मह्यं नमन्ताम्प्रदिशश्चत०स्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम। मम देवा विह्वे संन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः। ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्। मयि देवा द्रविणमा यजन्ता०म्मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः। दैव्या होता०रा वनिषन्त (२९)

पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवां सुवीराः। मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु। एनो मा नि गा० क०त०मच्च०नाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे। देवीः षडुर्वीरुरु णः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम्। मा हा०स्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोम राजन्। अग्निर्मन्युम्प्रतिनुदन्पुरस्तात् (३०)

अद०ब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्। प्रत्यश्चो यन्तु निगुतः पुनस्तेऽमेषां चित्तम्प्रबुधा वि नैशत्। धा०ता धा०तृणा०म्भुवनस्य यस्पतिर्देव० संवितार०मभिमातिपाहम्। इमं यज्ञमश्विनो०भा बृहस्पतिर्देवाः पा०न्तु यजमानं न्यर्थात्। उरुव्यचां नो महिषः शर्म य०सदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु। स नः प्रजायै हर्यश्च मृडयेन्द्र मा (३१)

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः स०पत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान्। वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृश०म्मोग्रं चेतार०मधिराजम०क्रन्। अ०र्वाश्चिन्द्रम०मुतो हवामहे यो गोजिद्धं नजिदंश्चजिद्धः। इमं नो यज्ञं विह्वे जुषस्वा०स्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा॥ (३२)

वनिषन्त पुरस्तान्मा त्रिच०त्वारि०शच्च॥ [१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यम्पाश्चजान्यम्ब०हवः समिन्धते। विश्वस्यां विशि प्रविशिशिवा०समीमहे स नो मुश्चत्व०हंसः। यस्येदं प्राणान्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं नाधितो जोहवीमि स नो मुश्चत्व०हंसः। इन्द्रस्य

मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप गन्ता (३३)

स नो मुञ्चत्वहंसः। यः सङ्ग्रमं नयति सं वशी युधे यः पुष्टानि ससृजति त्रयाणि। स्तोमीन्द्रं नाथितो जौहवीमि स नो मुञ्चत्वहंसः। मन्वे वाम्मित्रावरुणा तस्य वित्तं सत्यौजसा दृहणा यं नुदेथै। या राजानं सरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतुमागंसः। यो वा रथं ऋजुरग्निः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन्। स्तौमि (३४)

मित्रावरुणा नाथितो जौहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः। वायोः संवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्विभृतो यो च रक्षतः। यो विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतुमागंसः। उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरन्। स्तौमि वायुं संवितारं नाथितो जौहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः। रथीतमौ रथीनामह ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। ययोः (३५)

वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतुमागंसः। यदयातं वहतुं सूर्यायान्निचक्रेण ससदमिच्छमानौ। स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जौहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः। मरुताम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वैः। आशून् हुवे सुयमानृतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। तिग्ममायुधं वीडितं सहस्वद्विव्यं शर्धः (३६)

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जौहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। देवानाम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वैः। आशून् हुवे सुयमानृतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। यदिदम्माभिश्चोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि विश्वा देवान्नाथितो जौहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु नोऽद्यानुमतिरनु (३७)

इदंनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवि। ये अप्रथेताममितेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जौहवीमि ते नो मुञ्चतमहंसः। उर्वी रोदसी वरिवः कृणोतं क्षेत्रस्य पत्नी अधि नो ब्रूयातम्। स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जौहवीमि ते नो मुञ्चतमहंसः। यत्ते वयं पुरुषत्रा यविष्ठाविद्वांसश्चकृमा कच्चन (३८)

आगः। कृधी स्वस्मा अदितेरनागा व्येनांसि शिश्रथो विष्वगग्ने। यथा ह तद्वसवो गौर्यं चित्पदि पिताममुञ्चता यजत्राः। एवा त्वमस्मत्प्र मुञ्चा व्यहः प्रातार्यग्ने प्रतरां न आयुः (३९)

गन्तां दूषयन्स्तौमि ययोः शर्धोऽनुमतिरनुं च न चतुस्त्रिंशच्च॥ [१५]

अग्निद्धां वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥ [१६]